

Nuorten kokema osallisuus nuorisokodissa

Tuuli Alatalo

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Nuorten kokema osallisuus nuorisokodissa

Tuuli Alatalo
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Elokuu, 2018

Tuuli Alatalo

Nuorten kokemus osallisuus nuorisokodissa Vuosi 2018 Sivumäärä 61

Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa nuorisokodissa asuvien nuorten kokemuksia osallisuudesta. Nuorilta haluttiin selvittää, miten nuoret kokevat voivansa vaikuttaa ja osallistua nuorisokodin päivittäisessä toiminnassa sekä omaohjaajatyöskentelyssä. Nuorisokodissa omaohjaajilla on päävastuu nuoren asioiden hoitamisesta, joten omaohjaajatyöskentely pitää sisällään nuoren sijoitukseen liittyvät asiat. Nuorilta haluttiin myös kysyä kehittämissuhteita, jotta osallisuus toteutuisi paremmin. Tutkimus toteutettiin yhteen Kalliola oy:n nuorisokodeista. Kyseisessä nuorisokodissa osallisuutta ja nuorten osallistamista pidetään tärkeänä ja nuorten osallisuus on pyritty huomioimaan rakenteissa sekä toimintakulttuurissa. Ennen aineiston keräämistä käytiin keskustelu nuorisokodin ohjaajien kanssa siitä, miten osallisuus nuorisokodissa näkyy ja kuinka se huomioidaan. Osallisuuden toteutuminen vaatii, että henkilö itse kokee olevansa osallinen. Jotta osallisuuden toteutumista nuorisokodissa voidaan arvioida, tarvitaan siihen nuorten kokemuksia. Tutkimuksen tavoitteena oli, että tutkimustuloksia voidaan käyttää nuorisokodin toimintatapojen arvioinnissa ja kehittämisessä.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen viitekehys muodostuu osallisuuden käsitteestä sekä osallisuuden tarkastelusta lastensuojelun näkökulmasta. Aineisto hankittiin teemahaastatteluin. Tutkimuksessa haastateltiin yksilöhaastatteluin kuutta sillä hetkellä nuorisokodissa asunutta nuorta, jotka olivat iältään 13-17-vuotiaita. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Tulosten mukaan nuoret kokivat pääosin olevansa hyvin osallisia nuorisokodin päivittäisessä toiminnassa, nuorisokodin yhteisössä sekä omaohjaajatyöskentelyssä. Tuloksia verrattiin ohjaajien näkemyksiin, ja näiden todettiin olevan linjassa toistensa kanssa. Suuria epäkohtia ei noussut esiin. Nuoret kokivat vaikuttamismahdollisuutensa hyvinä niin omissa asioissaan, kuin yhteisön asioissa. Tärkeimmäksi vaikuttamiskanavaksi nuoret kokivat yhteisökokouksen, joka nuorisokodissa on kerran viikossa. Omaan sijoitukseen liittyen nuorilla oli vaihtelevampia kokemuksia. Nuoret kokivat voivansa vaikuttaa omaohjaajahetkiin, mutta sijoitusprosessiin kuuluviin neuvotteluihin vaikuttaminen jakoi kokemuksia. Nuoret kokivat saavansa riittävästi tietoa omaan sijoitukseen ja asioihinsa liittyen. Nuorten esiin tuomat kehittämiskohteet olivat enimmäkseen rakenteisiin liittyviä asioita. Kokemuksista nousi esiin yhteisen tekemisen merkitys nuorten ja ohjaajien kanssa sekä nuorten kuuntelemisen ja keskustelun tärkeys. Aikuisen on avainasemassa mahdollistamassa osallisuutta. Rakenteiden ohella osallisuuden tunteeseen vaikuttaa suuresti ohjaajien vuorovaikutustaidot ja osallistava asenne.

Asiasanat: osallisuus, lastensuojelu, nuorisokoti

Tuuli Alatalo

Young people's participation in a youth home

Year	2018	Pages	61
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to survey the participation experiences of young people living in the commissioning youth home. The aim was to find out how young people felt they could affect and participate in daily activities and working with a personal instructor. The personal instructor has the main responsibility of taking care of adolescent's issues in the youth home. The young people were also asked what they would change to improve participation. This thesis has been executed in one of Kalliola oy's youth homes. In the commissioning youth home, adolescents' participation and inclusion are considered important issues and have been taken into account in the working structure and culture. Before collecting the material there were discussions with the instructors on how participation is considered in the youth home. Fulfilment of participation requires that a person feels involved. In order to evaluate participation in the youth home, young people's experiences were needed. The aim of the thesis was to use the research results to evaluate and develop the practices of the youth home.

The thesis was implemented as a qualitative study. The theoretical framework of the thesis consists of the concept of participation and participation from a child protection point of view. The material was acquired by theme interviews: Six adolescents aged 13 to 17 years-old living in the youth home were interviewed. The material was analysed using content analysis.

According to the results, the young people felt that they were involved in the daily activities in the youth home, in the youth home's community and in working with the personal instructors. The results were compared to the views of the instructors, and these were found to be in line with each other. No major problems or faults were observed. The young people felt that they had good chances to affect both their own and the community's affairs. The young people experienced the most important channel for affecting the community's affairs to be the community meeting, which is held once a week in the youth home. Concerning their own child protection process, young people had more varied experiences. Young people felt that they could affect meetings with the personal instructor, but not all of them felt that they could affect negotiations that were part of the child protection process. Young people felt that they were getting enough information about their own child protection process and affairs. The development targets highlighted by young people were mostly structural issues. The experiences raised the importance of doing things together with young people and instructors, as well as the importance of listening and discussing. An adult has a key role in enabling participation. Alongside the structures, the sense of being involved was greatly influenced by the interaction skills of the instructors and the inclusive attitude.

Keywords: participation, child protection, youth home

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Osallisuus	7
2.1	Lapsen oikeus osallisuuteen.....	9
2.2	Osallisuuden rakentumisen portaat.....	11
3	Osallisuus lastensuojelussa	14
3.1	Lastensuojelu ja sijaishuolto.....	15
3.2	Nuori asiakkaana lastensuojelussa	16
3.3	Osallisuus lastensuojelussa	18
3.4	Osallisuus käytännön työssä.....	20
3.5	Osallisuuden merkitys ja hyöty lastensuojelussa.....	22
4	Tutkimuksen toteutus	24
4.1	Aiempiä tutkimuksia aiheesta	24
4.2	Tarkoitus ja tavoite	26
4.3	Ohjaajien näkemys osallisuudesta nuorisokodissa	27
4.4	Laadullinen tutkimus	29
4.5	Aineiston hankinta	29
4.6	Aineiston analyysi	32
4.7	Luotettavuus ja eettisyys.....	33
5	Tutkimustulokset	35
5.1	Osallistumisen muodot ja mahdollisuudet päivittäisessä toiminnassa.....	36
5.2	Vaikutusmahdollisuudet yhteisön asioihin	36
5.3	Yhteisökokous vaikuttamisen kanavana	38
5.4	Vaikuttaminen omaohjaajatyöskentelyyn	39
5.5	Neuvottelut	40
5.6	Tiedonsaanti omiin asioihin liittyen	41
5.7	Kokemus osallisuuden toteutumisesta ja sen merkityksestä	41
5.8	Kehittämiskohteet	43
6	Johtopäätökset	44
7	Pohdinta.....	50
	Lähteet	52
	Kuviot	57
	Liitteet.....	58

1 Johdanto

Lapsen oikeus osallisuuteen on turvattu vahvasti lainsäädännöllä kansallisella sekä kansainvälisellä tasolla. Oikeus osallisuuteen on osa YK:n lasten oikeuksien sopimusta, joka on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Se velvoittaa jäsenmaat turvaamaan sopimuksessa mainitut lasten oikeudet. Lapsella on oikeus osallistua itseään koskeviin asioihin ja ilmaista mielipiteensä itseään koskevista asioista vapaasti. Lastensuojelussa osallisuus on turvattu vahvasti lailla. Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki, jonka neljännessä luvussa on säädetty osallisuudesta.

Lasten osallisuus on tällä hetkellä ajankohtainen aihe ja keskusteluissa niin eri lasten toiminta-areenoilla kuin sosiaalityössä. Osallisuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota muun muassa uudessa, vuonna 2016 voimaan tulleessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelmassa toimintakulttuuria pyritään muuttamaan oppilaiden osallisuutta edistävään suuntaan. (Opetushallitus.) Vuonna 2017 otettiin käyttöön uudet varhaiskasvatussuunnitelmat, joissa omana osa-alueenaan on lasten kehittyvien osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen tukeminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016).

Osallisuus on ollut osa Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämisohjelmaa, eli Kaste-ohjelmaa, jonka ensimmäinen ohjelmakausi toteutettiin vuosina 2008-2011 ja toinen vuosina 2012-2015. Ensimmäisellä ohjelmakaudella yhtenä tavoitteena oli ihmisten osallisuuden lisääntyminen ja syrjäytymisen väheneminen (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008-2011; Hankeavustusopas, 12). Toisella kaudella tavoitteeksi asetettiin parantaa riskiryhmien mahdollisuutta osallisuuteen, hyvinvointiin ja terveyteen (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012-2015; Loppuraportti, 6-7). Kehittämistyötä jatkettiin tämänhetkisen hallituksen kärkihankkeessa (2016-2018), lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE:ssa. Hankkeessa on tavoitteena tehdä muutosta kohti lapsi- ja perhelähtöisempiä palveluita sekä lapsen oikeuksia vahvistavaa toimintakulttuuria. Hankkeessa tärkeä lähtökohta kaikissa palveluissa on vahvistaa lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa osallistumista. Lastensuojelussa pyritään vahvistamaan entisestään lasten osallisuutta ja lapsikeskeistä työskentelyä. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma: hankesuunnitelma, 6, 8, 20.)

Osallisuutta voidaan tarkastella eri näkökulmista, joista yksi on jo aiemmin mainittu juridinen puoli. Yksi näkökulmista on henkilön oma kokemus asiasta. Tässä opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita juuri osallisuuden kokemuksista. Tarkoitus on kartoittaa nuoria haastattelemalla heidän kokemuksiaan siitä, millaisena he kokevat osallisuuden nuorisokodissa. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja se on tehty yhteen Kalliola oy:n nuorisokodeista. Aihe valikoitui ajankohtaisuutensa, oman kiinnostuksen sekä nuorisokodin tarpeen kautta. Kyseisessä nuorisokodissa osallistaminen ja nuorten osallisuuden mahdollistaminen ovat osa toimintakulttuuria

ja rakenteita, ja näitä pidetään tärkeinä asioina kaikessa toiminnassa. Tutkimuksen tuloksia tullaan käyttämään nuorisokodin toimintatapojen arvioinnissa sekä kehittämisessä. Kehittämistyötä ajatellen parhaat asiantuntijat ovat nuorisokodissa asuvat nuoret itse, eli heidän kokemuksensa. Kokemus osallisuudesta on ratkaiseva, sillä ilman kokemusta kuulluksi tulemisestä ei osallisuus ole toteutunut (Lapsen osallisuus 2016). Tämän vuoksi tämä opinnäytetyö on koettu tärkeäksi toteuttaa.

Opinnäytetyössä puhutaan sekä lapsista että nuorista, sillä käsitteitä käytetään sekaisin lähteestä ja kontekstista riippuen. Nuorisokoti on suunnattu 13-17-vuotiaille. Lastensuojelulain sekä Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan alle 18-vuotias on lapsi. Nuoruus nähdään osana lapsuutta, lapsuuden alakäsitteenä (Heikkinen 2007, 4). Lastensuojelussa lapsia ja nuoria huomioidaan eri tavoin iästä riippuen. Tämä perustuu lakiin sekä käsitykseen lasten kehityksen vaiheista. Nuoruusvaihe katsotaan usein alkavaksi 12-vuotiaana. Näin määritellään esimerkiksi lastensuojelun tilastoinneissa. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197.)

Opinnäytetyössä käsittelen ensin osallisuutta yleisesti sekä lapsen näkökulmasta. Tämän jälkeen kuvaan osallisuuden muotoutumista mallien avulla. Kolmas luku käsittelee osallisuutta lastensuojelussa. Luvussa käydään ensin läpi lyhyesti lastensuojelun peruseriaatteita sekä tarkastellaan lastensuojelun asiakkuuden tämän hetken tilastoja ja taustoja, jotta lukija saa käsityksen siitä, mistä lastensuojelussa on kyse, millaisesta ilmiöstä on kyse, sekä millaiset tekijät voivat vaikuttaa asiakkuuden syntymiseen. Tämän jälkeen käsitellään osallisuutta lastensuojelulain sekä käytännön työn tasolla, sekä avataan erikseen, mitä erityispiirteitä liittyy nuoreen lastensuojelun asiakkaana. Viimeisenä teoreettisena osiona ennen itse tutkimukseen menoa pohditaan osallisuuden merkitystä lastensuojelussa.

2 Osallisuus

Osallisuuden käsitteestä puhutaan tänä päivänä paljon, mutta käsitteenä se on monimerkityksinen (Nivala 2010, 18). Osallisuus tarkoittaa laajasti ymmärrettyinä yhteisöön liittymistä, kuulumista sekä siihen vaikuttamista. Sen rakentuminen on vastavuoroista toimintaa, joka edellyttää, että yhteisö ottaa jäsenensä huomioon ja jäsenet itse tulevat aktiivisesti mukaan. Osallisuus sisältää oikeuden saada tietoa itseään koskevista asioista sekä mahdollisuudesta vaikuttaa niihin ilmaisemalla oma mielipiteensä ja ajatuksensa. Osallisuus konkretisoituu usein konkreettisesti toiminnassa, eli osallistumisessa. (Oranen 2008, 9.)

Hyvin yleinen osallisuuden määritelmä on johonkin kuulumisen tunne, eli oma kokemus osallisuudesta. Osallisuuden voidaan nähdä toteutuvan, kun tuntee kuuluvansa johonkin. Siihen liittyy turvallisuuden ja yhteyden tunnetta. Osallisuuden tunteeseen liittyy myös olennaisesti tunne omasta merkityksellisyydestä yhteisölle. Tämä on osa omanarvontuntoa sekä halua antaa myös itsestään jotakin muille. Osallisuuden tunteeseen liittyy myös tunne siitä, että tulee toimeen sekä pärjää omana itsenään ja uskoo omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa ympäristön

asioihin, erityisesti omassa yhteisössään ja myöhemmin yhteiskunnassa. (Nivala 2010, 21.) Tunne tai kokemus osallisuudesta syntyy vuorovaikutuksen kautta. Sitä ei voi synnyttää, mutta sille voidaan luoda edellytyksiä. Osallisuuden kokemus voi myös syntyä ilman näkyvää osallistumista. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 150-151.)

Yhteiskunnassa osallisuus on mukana olemista sekä oman paikan löytämistä keskeisillä yhteiskunnan toiminta-alueilla, kuten työelämässä, koulutuksessa, sosiaalisen vuorovaikutuksen verkostoissa sekä kulttuurin ja politiikan areenoilla. Kuulumisen kokemus rakentuu pitkälti näiden toiminta-alueiden kautta. Täten kuulumisen kokemusta uhkaa koulutuksen ja työelämäulkopuolelle jääminen, ystävyyssuhteiden puuttuminen, kulttuurinen irrallisuus sekä välinpitämättömyys yhteiskunnalliseen hyvinvointiin vaikuttavaan päätöksentekoon liittyvistä asioista. (Nivala 2010, 20.)

Kiilakoski (2007, 11) määrittelee osallisuutta sen vastakohtien kautta, eli niiden asioiden kautta, joita osallisuuspuheella pyritään poistamaan. Vastakohtiksi hän lukee osattomuuden, syrjäytymisen, välinpitämättömyyden sekä vieraantumisen.

Osallisuuden vastakohtana nähdään usein osattomuus. Osattomuudella on henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Henkilökohtaisella tasolla osattomuuden kokemus on kokemus siitä, että ei ole tullut otetuksi huomioon. Yhteiskunnallisella tasolla se tarkoittaa sosiaalisen, taloudellisen tai kulttuurisen pääoman puutetta, jonka vuoksi yksilöllä ei ole osuutta yhteiskunnassa. (Kiilakoski 2007, 11; Pajulammi 2014, 141.) Osattomuudesta voidaan puhua myös syrjäytymisenä. Yhteiskunnassa osallisuutta edistetään juurikin ehkäisemällä syrjäytymistä (Nivala 2010, 20). Syrjäytymiskäsitteeseen ei ole yksiselitteinen. Syrjäytyminen on laaja ilmiö. Sillä tarkoitetaan usein laajaa psyykkis-aineellista ongelmakokonaisuutta tai henkistä putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle. Sillä voidaan tarkoittaa myös erilaisia rikollisuuden muotoja tai päihderiippuvuuksia. (Myrskylä 2012.)

Osallisuuteen kuuluu halu vaikuttaa omaan ympäristöön sekä olla osa sitä. Jos ympäristön toiminta tuntuu yhdentekevältä, puhutaan välinpitämättömyydestä. Välinpitämättömyys johtaa haluttomuuteen vaikuttaa asioihin ja johtuu tunteesta, että mitään ei kannata tehdä, koska yksilön vaikutusmahdollisuudet ovat olemattomat. Yksilö ei koe omaa panostaan merkittävänä eikä ole kiinnostunut yhteisön asioista. (Kiilakoski 2007, 11.) Laajimmillaan osallisuuden puute näkyy vieraantumisenä. Tällöin yksilö ei kykene elämään omien arvojensa mukaista elämää ja kadottaa suhteen itseensä, ympäristöönsä, yhteiskuntaansa ja ekosysteemiinsä. Vieraantuminen näyttäytyy vahvimmillaan tarkoituksettomuutena. (Kiilakoski 2007, 12.)

Nyky-yhteiskunnassa on paljon sosiaalisia kenttiä, jotka jokainen tuottavat osallisuutta, ja joissa säädellään ja rajoitetaan osallisuuden asteita ja mahdollisuuksia. Osallisuutta on perheissä, koulussa, harrastuksissa, ystäväpiirissä, virtuaalimaailman yhteisöissä, politiikassa sekä laajemmin ekosysteemissä. (Kiilakoski 2007, 14-15.) Lapselle ensimmäinen yhteisö on

perhe, ja pikkuhiljaa sen rinnalle tulee uusia ryhmiä. Kaikissa näissä yhteisöissä on lukemattomia vuorovaikutustilanteita, joissa lapsen on mahdollista laajentaa tunnetta siitä, että hän on tärkeä ja hyväksytty. (Mäkelä 2011, 20.)

Kasvavalle lapselle yhteisöön, kuten perheeseen, sukuun ja asuinalueeseen kuulumisen antaa mahdollisuuden rakentaa ymmärrystä siitä, kuka olen ja miten elän. Osallisuus on yksi kehityksen ja kasvun perusedellytys. Mahdollisuus osallisuuteen ja se, että voi olla mukana vaikuttamassa itselle merkityksellisissä yhteisöissä, on ratkaisevaa identiteetin kehittymisen kannalta. Kun osallistuu, oppii olemaan ja elämään yhdessä muiden kanssa. (Bardy, Salmi & Heino 2001, 125; Oranen 2008, 7.)

Lapsi ja nuori voi kokea olevansa osallinen jollakin elämänalueella ja osaton toisella, mutta tuntee silti olevansa arvostettu ja osallinen yksilö. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä merkittävämpi rooli osallisuuden toteutumisessa on aikuisten toiminnalla. (Kiilakoski 2007, 15-16.) On tärkeää, että aikuinen kuuntelee mielipiteitä, ottaa niitä huomioon ja keksii uusia vaikuttamisen tapoja ja rakenteita (Aula 2007, 23). Kun lasta ja nuorta tuetaan olemaan arkiympäristöissään aktiivinen jäsen, hänestä kasvaa itsetunnoltaan vahva ja itsenäinen toimija (Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli 2013, 83).

Osallisuuteen kuuluu siis yhteisöllinen sekä yksilöllinen puoli. Yksin ei voi olla osallinen, joten se edellyttää aina yhteisöä, joka mahdollistaa osallisuuden. Lisäksi yksilön tulee tuntee itsensä arvokkaaksi ja osaksi yhteisöä. Olennaista onkin yksilön oma kokemus siitä, että on osallinen. Oli yhteisö mikä tahansa, on mietittävä, milloin osallinen toiminta on mahdollista ja millaisilla menetelmillä yksilöitä saadaan osallistettua. Yhteisön tulee tuntua turvalliselta, jotta jokainen sen jäsen pystyy olemaan siinä vapaasti ja tuomaan omat näkemyksensä esiin. (Kiilakoski 2007, 12-13.)

2.1 Lapsen oikeus osallisuuteen

Lapsen osallisuus on viime vuosina ollut runsaasti mukana sosiaalialan kentällä keskusteluissa. Tähän on johtanut kiinnostus lapsinäkökulmaa kohtaan sekä lapsilähtöinen ajattelu, jotka ovat Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen (2006, 5-6) mukaan lisääntyneet kiivaasti sosiaalityössä. Kiinnostus opiskella lapsen yksilöllistä kohtaamista ja huomioimista on kasvanut olennaisesti. Juuret tähän ovat paljon laajemmassa kulttuurisessa ilmiössä, eli yksilöllistymisen prosessissa, jossa orjat, naiset, vähemmistöryhmät ja viimeisimmäksi lapset ovat saaneet yksilöllisiä ja ryhmäänsä liittyviä oikeuksia.

Lasten yksilöllistymisprosessin välietappeina voidaan pitää viimeisimpinä Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien sopimusta sekä Suomessa 1980-luvulla uusittua lapsilainsäädäntöä. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana lapsuustutkimus on lisääntynyt ja tuonut esiin lasten kokemuksia, arkea ja tietoa. Lapsikeskeinen ajattelu on muuttanut ajatusta siitä,

miten lapsen kanssa voi ja tulisi työskennellä. Tärkeäksi ovat nousseet lapsen omat mielipiteet ja kokemukset, ja kohtaamisissa on merkityksellistä se, miten lapsi voi osallistua, mitä lapsi kertoo ja miten tulee tulkituksi. Yksilöllistymisprosessin myötä lapsen yhteiskunnallinen asema on tullut näkyvämmäksi. Suomessa yksi edistysaskel oli lapsiasianvaltuutetun virka, joka perustettiin vuonna 2005 ajamaan lapsen yhteiskunnallisia oikeuksia. Lapsinäkökulma on ollut poikkeuksellisen paljon esillä viime vuosina myös elokuvissa, teatterissa sekä kaunokirjallisuudessa. (Forsberg ym. 2006, 6; Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 22.)

Osallisuuskeskustelussa yksi yleinen näkökulma on lapsen oikeudet. Lapsella on oikeus osallisuuden ja se on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Pajulammin (2013, 44, 96) mukaan lainsäädäntö on keskeisin väline valtiolle varmistaa lapsen oikeuksien toteutuminen. Osallisuuden turvaaminen lailla tarkoittaa sitä, että lapsen kanssa toimivat aikuiset, kuten huoltajat, opettajat ja sosiaalityöntekijät ovat velvollisia kuuntelemaan ja kunnioittamaan lapsen näkemyksiä lapsen elämään vaikuttavissa asioissa. Lapsen oikeudet siis ovat aikuisten velvollisuuksia.

Kansainvälisellä tasolla lapsen oikeuksia käsittelee YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, joka hyväksyttiin vuonna 1989. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1991. Tämä oli merkittävä lasten osallisuuden toimeenpanon vauhdittaja. (Kouvonen 2011, 206.) Lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioiminen tarkoittaa käytännössä sitä, että Suomi, kuten muutkin sopimuksen voimaan saattaneet valtiot, on sisällyttänyt lainsäädäntöönsä vähintään samantasoiset lapsille turvatut oikeudet kuin mitä lapsen oikeuksien sopimus sisältää. Valtio on täten sitoutunut toteuttamaan lapsen oikeudet ja on siitä oikeudellisesti vastuussa. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, eli se koskee sekä lapsia että nuoria. Sopimuksessa olevat oikeudet ovat perusta lasten ja nuorten osallisuuden toteutumiselle. (Nivala 2010, 18.)

Usein lapsen oikeudet jaetaan kolmeen teemaan, jotka ovat turvallisuus, elintaso ja palvelut sekä osallistuminen. Turvallisuus tarkoittaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Elintaso ja palvelut tarkoittavat jokaisen lapsen oikeutta riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. Osallistumisella tarkoitetaan sitä, että jokaisella lapsella on oikeus osallistua ja tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa iästä riippumatta. Osallisuuden toteutuminen vaatii näiden kaikkien kolmen teeman toteutumista. (Nivala 2010, 21-22.) Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus vapaasti ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Mielipiteet on myös otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi lapsille tulee turvata mahdollisuus tulla kuulluksi häntä itseään koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa suoraan tai edustajan tai asianomaisten toimielimen välityksellä. (Yleissopimus lapsen oikeuksista.) Artiklassa otetaan voimakkaasti kantaa lapsen sosiaaliseen sekä oikeudelliseen asemaan, ja se on täten merkittävä ihmisoikeussopimuksen määräys (Pajulammi 2013, 104).

Kansallisella tasolla lapsen oikeus osallisuuteen näkyy perustuslain (731/1999) 6 §:n 3 momentissa, jonka mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilönä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Vastaava säännös on myös sosiaalihoitolain (1301/2014) 10 §:ssä, jonka mukaan palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Nuorten osallisuudesta on säädetty nuorisolaissa (1285/2016). Osallisuus on myös vahvasti esillä lastensuojelulaissa, johon palataan tarkemmin myöhemmin.

Lasten oikeuksien sopimuksen sopimusvaltiot ovat sitoutuneet turvaamaan lasten oikeuksien sopimuksessa mainitut, lapsen elämänpääpiiriä koskevat juridiset oikeudet. Ne luovat lapsille yhdenvertaisia mahdollisuuksia toimia omassa elämässään. Niiden tulisi myös aidosti vaikuttaa lapsen jokapäiväiseen elämään. (Pajulampi 2013, 104.)

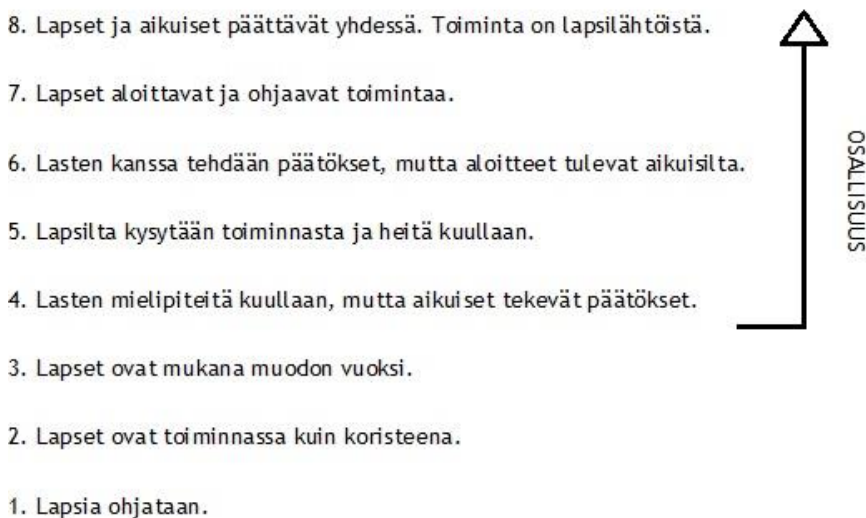
Vaikka lapsen oikeus osallisuuteen on turvattu lailla, ei sen toteutuminen ole itsestäänselvyys. Lapsen oikeuksien toteutumista valvoo lapsen oikeuksien komitea. Se on antanut viimeisimmät päätelmät ja suositukset sekä osoittanut huolenaiheita Suomelle vuonna 2011. (Ulkoministeriö; Kouvonen 2011, 213.)

Lastensuojelun Keskusliitto toteutti vuonna 2017 mielipidekyselyn 10-17-vuotiaille lapsille koskien lapsen oikeuksia, osallisuutta ja toimintaympäristöä. Kysely oli osa YK:n lapsen oikeuksien komitealle tehtävää vaihtoehtoista raporttia. Kyselyyn osallistui 4588 lasta ympäri Suomen. Heistä yli puolet (57 %) oli sitä mieltä, että lasten mielipidettä kysytään liian harvoin. Lapsista 65 % ajattelee, että aikuiset tekisivät parempia päätöksiä, jos lasten mielipiteitä huomioitaisiin enemmän, oli kyse isosta tai pienestä asiasta. Lapset toivoivat, että heitä kuunneltaisiin enemmän lapsia itseään koskevissa asioissa. Lapset halusivat vaikutusmahdollisuuksia omissa arjen ympäristöissään: perheessä, koulussa ja harrastuksissa. (Lastensuojelun Keskusliitto 2017.)

2.2 Osallisuuden rakentumisen portaavat

Osallisuuden muotoutumista kuvataan usein porras- ja tikapuumalleilla. Nämä voidaan pelkistetysti tiivistää niin, että alemmalla portaalla yksilöllä on hyvin vähän tai ei ollenkaan mahdollisuuksia vaikuttaa. Mitä korkeammalle kiivetään, sitä enemmän on myös valtaa. Voidaan olettaa, että yksilön osallisuus kasvaa samassa suhteessa vallan kanssa. Alimmalla askelmalla osallisuutta on vähän ja ylimmällä paljon. Lapsien ja nuorten kohdalla osallisuutta tarkastellaan suhteessa aikuisiin ja valtaan, jota aikuiset käyttävät. Mitä enemmän lapsi tai nuori on mukana tekemässä päätöksiä, sitä enemmän heidän voidaan nähdä olevan osallisena toiminnassa. (Hotari ym. 2013, 151; Oranen 2008, 9.)

Yksi malleista on Hartin vuonna 1992 luoma metafora osallisuuden tikapuut, joka kuvaa lapsen osallisuuden eri tasoja. Mallissa varsinaisesti osallisuus alkaa vasta neljänneltä tasolta. Hartin osallisuuden tasot ovat:

Kuvio: 1 Osallisuuden tikapuut (mukaillen Hart 1992; Eskel & Marttila 2013, 80.)

Ensimmäinen taso on lapsen ohjaaminen, eli lapset ovat mukana, mutta heidän ajatuksiaan ei kysytä. Toisella tasolla lapset ovat toiminnassa ”koristeina”. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapset osallistuvat, mutta eivät täysin ymmärrä tilannetta ja toimivat, kuten aikuinen on ohjeistanut. Kolmannella tasolla lapset otetaan mukaan muodon vuoksi. Lapsilta kysytään mielipidettä, mutta heillä ei ole ehkä keinoja tuoda ajatuksiaan esille. Neljännellä tasolla lapset ovat osallisina. Heidän mielipiteitään kuullaan ja kunnioitetaan, mutta aikuiset toimivat päätöksentekijöinä. Viidennellä tasolla lapsilta kysytään toiminnasta, heitä kuullaan ja näkemykset huomioidaan. Aikuiset kuitenkin johtavat ja suunnittelevat toimintaa. Kuudennella tasolla päätökset tehdään lasten kanssa ja lapset ovat mukana suunnittelun ja toteutuksen jokaisessa vaiheessa. Aloitteet tulevat kuitenkin aikuisilta. Toiseksi ylimmäisellä, seitsemännellä tasolla lapset tekevät aloitteet toimintaan ja myös toimivat sen toteuttajina. Aikuiset pysyvät taustalla ja auttavat tarpeen vaatiessa. Ylimmällä tasolla lapset ja aikuiset ovat tasavertaisia. Ideointi, toiminnan aloittaminen ja päätökset tehdään yhdessä. Toiminta on tällöin lapsilähtöistä. (Eskel & Marttila 2013, 79-80.)

Lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamisessa aikuisen (yhteisön) rooli on hyvin keskeinen. Porrasmalleissa aikuisen toiminta nähdään yleensä niin, että se joko rajoittaa tai avaa mahdollisuuksia lapsen tai nuoren osallisuuteen. Shier (2001) on lisännyt omaan malliinsa ulottuvuuden, joka tarkastelee aikuisen valmiuksien (asenteet ja arvot), mahdollisuuksien ja velvoitteiden suhdetta lapsen osallisuuteen. Näitä arvioidaan joka portaalla erikseen. (Hotari ym. 2013, 151.) Hartin malliin verrattuna Shier tarkastelee osallisuutta lapsen ja aikuisen

välisen vuorovaikutuksen kautta (Eskel & Marttila 2013, 81). Mallissa on viisi porrasta, joista alimmalla portaalla on vähäisin osallisuuden aste ja korkeimmalla suurin. Ensimmäinen porttas on lapsen kuunteleminen, toinen lapsen tukeminen mielipiteiden ilmaisemisessa, kolmas lasten näkemysten huomioon ottaminen, neljäs lasten ottaminen mukaan päätöksentekoon ja viides vallan ja vastuun jakaminen lasten kanssa. Kolmas taso on minimitaso, jota Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa. (Hotari ym. 2013, 151; Oranen 2008, 10.)

	VALMIUDET Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	MAHDOLLISUUDET Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	VELVOITTEET Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (esim. Lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakiintuneet käytännöt)?
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa?		Miten lain säädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon		Mahdollistavatko organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon?	
Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso			
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lapsen ajatukset vakavasti?		Lapsen oikeuksien sopimus 12. artikla Lastensuojelulaki (417/2007, 20. §)
2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa		Onko meillä tarvittavat välineet lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa?	Lastensuojelulaki ja sen perustelut (HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luovallista käyttää aikaa lasten kuunteluun?	Lastensuojelulaki (417/2007, 5. §)

Kuvio 2: Osallisuuden portaavat (mukaan Shier 2001; Oranen 2008, 10.)

Taulukkoon on kirjattu esimerkkejä arviointikysymyksistä ja sarakkeessa ”velvoitteet” myös vastauksista niihin. Esimerkiksi toisella portaalla on kyse aikuisen suhtautumisesta lapsen tukemiseen mielipiteiden ilmaisussa. Oletetaanko lapsen selviytyvän itsenäisesti vai onko aikuinen valmis auttamaan lasta? Tässä kohtaa tarkastellaan myös aikuisen mahdollisuuksia auttaa lasta, eli onko siihen tarvittavia resursseja ja välineitä? Kolmantena tarkastellaan velvoitteita, eli lasten tukemiseen ja auttamiseen velvoittavia rakenteita. Esimerkiksi, onko olemassa lainsäädäntöä, joka velvoittaa tulkin hankkimiseen lapselle? (Oranen 2008, 10.) Shierin mallista

voi saada konkreettisia välineitä, jos halutaan pohtia ja jäsentää aikuisen roolia (Eskel & Marttila 2013, 81).

Tikapuumalleja voidaan kritisoida siitä, että ne eivät ota huomioon osallistujien subjektiivisten kokemusten merkitystä, vaan ne olettavat, että osallisuus lisääntyy automaattisesti vaikutusmahdollisuuksien ja vallan kanssa. (Hotari ym. 2013, 151.) Lapsen oma kokemus kuitenkin ratkaisee. Jos lapselle ei synny kokemusta siitä, että hän on tullut kuulluksi ja että hänen näkemyksillään on ollut merkitystä, ei voida puhua osallisuuden toteutuneen. Portaat voivat johtaa kaavamaiseen ajatteluun, jossa tavoitteena on saavuttaa ylimmät portaat ja petytään, jos se ei onnistu. Osallisuus voi kuitenkin toteutua eri tavoin lasten ja aikuisten yhteisessä toiminnassa. Tämä riippuu siitä, mikä on organisaation ja lasten kannalta mahdollista ja tarkoituksenmukaista. (Lapsen osallisuus 2016.)

3 Osallisuus lastensuojelussa

Lastensuojelujärjestelmä on olemassa, jotta lapsen oikeuksien toteutuminen voidaan turvata. Järjestelmän perustarkoituksena on turvata jokaiselle lapselle turvallisuus ja se, että kehitysvaiheen mukaiset perustarpeet täyttyvät. Lastensuojelulla siis toteutetaan lapsen oikeuksia suojeluun ja riittäviin voimavaroihin. Lastensuojelujärjestelmän olemassaolo jo itsessään edistää lapsen osallisuuden perusedellytyksiä. Lastensuojelun tehtävänä on tarjota lapselle sijaishuollon kautta turvallinen ja tarpeet täyttävä yhteisö, jos lapsi ei yhdessä vanhempiensa kanssa voi kuulua tällaiseen yhteisöön omassa kodissaan. Sijaishuollon tehtävä on tällöin kodin asemasta tarjota lapselle kokemus osallisuudesta elämän perusyhteisössä. Jos lapsen omalla kodilla ja perheellä on mahdollisuus kehittyä tällaiseksi yhteisöksi, pyritään lastensuojelun avohuollon palveluiden avulla tukemaan vanhempia turvaamaan lapsen turvallisuus ja voimavarat, ja sitä kautta osallisuuden perusedellytykset perheessä. (Nivala 2010, 23-24.)

Lastensuojelu tukee lapsen osallisuutta muissa lapselle merkittävässä yhteisöissä, kuten koulussa ja harrastuksissa. Samalla lastensuojelussa tuetaan lasta liittymään kaveryhteisöihin. Tässä on turvallisuuden ja voimavarojen turvaamisen sijaan kyse enemmän osallistumisen oikeuden turvaamisesta. Se ei sisälly lastensuojelun perustehtävään niin vahvasti, mutta lapsen osallisuuden edistämisen kannalta myös se on hyvin tärkeää. (Nivala 2010, 24.)

Lastensuojelussa osallisuus on läsnä monitasoisena. Osallisuus on osallisuutta omassa asiassa sekä osallisuutta yhteisössä sekä yhteiskunnassa. Osallisuutta omassa asiassa tulee tukea lastensuojelun eri toimintaprosesseissa. Osallisuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa lastensuojelujärjestelmä pyrkii edistämään palauttamalla lapsen järkkynyttä turvallisuutta sekä varmistamalla, että lapsi saa huolenpidon hänen tarvitsemistaan voimavaroista. Kun edistetään lapsen osallisuutta omassa asiassa, voidaan samalla myös vahvistaa yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksiä tukemalla lapsen kokemusta omista vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksistaan ja toimintakyvystään. (Nivala 2010, 25.)

3.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta on vanhemmillä ja muilla huoltajilla, ja viranomaisten ja muiden lapsen ja perheen kanssa työskentelevien on tuettava heitä tässä kasvatustehtävässä. Perheelle on pyrittävä tarjoamaan tarpeellista apua riittävän varhain sekä tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin.

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelussa on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa, sekä pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia. Lastensuojelun tulee pyrkiä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lain mukaan lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa ensisijaisesti on otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelulain 4 § koskee lastensuojelun keskeisiä periaatteita. Sen mukaan lastensuojelussa toimitaan mahdollisimman hienovaraisesti ja käytetään ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jos tämä on lapsen edun mukaista. Jos avohuollon tukitoimet todetaan riittämättömiksi ja lapsen edun kannalta lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on sijaishuoltoa toteutettaessa otettava lapsen edun mukaisesti huomioon tavoite perheen yhdistämisestä.

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, kiireellisesti sijoitettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä, huostaan otettuna tai jälkihuoltona. Kodin ulkopuolelle sijoitettaessa päätökset ja niiden perusteet, tarkoitus ja oikeudelliset vaikutukset voivat olla hyvin erilaisia. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla tavalla, jota lapsen tarpeet edellyttävät. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Laitoshuoltoa toteutetaan lastensuojelulaitoksissa, jotka voivat olla lastenkoteja, nuorisokoteja, vastaanottokoteja ja koulukoteja, tai muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtiot, kunnat ja yksityiset yhteisöt. Laitoshoitoon sijoitetaan usein vaikeampihoitoisia ja erityisosaamista edellyttäviä lapsia sekä silloin, jos kyseessä on väliaikainen sijoitus. Se on myös usein tarkoituksenmukainen ratkaisu murrosikäisten lasten kohdalla. (Saastamoinen 2010, 10-11.)

Lastenkodeissa ja nuorisokodeissa pyritään mahdollisimman kodinomaiseen, turvalliseen ja kuntouttavaan arkeen. Arki koostuu mahdollisimman säännöllisestä ja rutiininomaisesta päivärhythmistä, sillä säännöllisyys tekee elämästä ennustettavamman, luo turvallisuuden tunnetta ja tunnetta elämänhallinnasta. Lapsia kannustetaan harrastusten pariin. Hoidon ja kuntoutuksen näkökulmasta lasta kiinnostavien harrastus- ja liikuntamahdollisuuksien kartoitus ja hyödyntäminen on todella tärkeää. Yhteistyö lapsen perheen kanssa on tärkeä osa työskentelyä sijaishuollon onnistumiseksi sekä lapsen tasapainoisen kehityksen ja huollon jatkuvuuden kannalta. Lastenkodeissa ja nuorisokodeissa järjestetään monenlaisia palavereja, joita ovat niin laitoksen sisäiset palaverit, kuin myös vanhempien ja viranomaistahojen, kuten koulun kanssa

käytävät palaverit. Näitä pidetään tarkoituksena lisätä lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja turvata lapsen edun mukainen kehitys. Kodinomaisen arjen toteutumiseksi usein laitoksissa järjestetään niin sanotusti koti-iltoja, joihin osallistuvat kaikki asukkaat. Tällöin tehdään asioita yhdessä tarkoituksena lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteishenkeä. (Lastenkoti, nuorisokoti.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2017 lastensuojelun tilastojen mukaan tuolloin oli kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettuna yhteensä 17 956 lasta ja nuorta. Tilastojen valossa nuoret ovat vahvasti edustettuina lastensuojelun asiakkaissa. Kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi edellisvuodesta 15 %. Huostaanottojen määrä pysyi samalla tasolla kuin edellisvuonna. Voimakkainta kasvu on ollut 16-17-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa huostassa olleiden osuus vastaavasta väestöstä oli selvästi suurempi kuin nuoremmissa ikäryhmissä. Kiireellisesti sijoitettiin vuonna 2017 eniten 15-vuotiaita nuoria. Myös avohuollon asiakkaissa suurin ikäryhmä oli 16-17-vuotiaat nuoret. Muuten avohuollon asiakkuuksien määrä on kääntynyt selvään laskuun johtuen 1.4.2015 voimaan astuneista sosiaalihuoltolain muutoksista, joiden mukaan perheille on voitu tarjota matalan kynnyksen palveluita ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Tilastoreportti 17/2018.)

Kodin ulkopuolelle sijoittamiseen voi olla useita syitä ja taustatekijöitä, jotka voivat johtua vanhemmista tai lapsesta itsestään. THL:n selvitti HuosTa-hankkeessa (2014-2015) lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustalla olevia tekijöitä ja syitä. Sen mukaan vanhemmista lähteviä syitä voivat olla muun muassa vanhemman fyysinen tai psyykinen sairaus, päihteidenkäyttö, ongelmat toimeentulossa, sopimaton kasvatustyyli, lapsen kaltoinkohtelu, jaksamattomuus tai osaamattomuus. Perheen sisällä voi olla vuorovaikutusongelmia ja ristiriitoja. Taustalla voi olla myös huolto- tai asumisriitoja, jotka repivät lasta. Suurin lapsesta lähtevä taustatekijä oli hankkeen tulosten mukaan vaikeudet koulunkäynnissä ja opiskelussa. Lapsen tilanteissa näkyi myös paljon lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät identiteetin rakentumisen tekijät sekä vaikeudet kaverisuhteissa. Lapsella itsellään voi olla fyysinen tai neurologinen sairaus, päihteiden käyttöä, väkivaltaista käyttäytymistä tai psyykkistä oireilua. Perheiden tilanteissa tavataan kasautuneita ja pitkään kehittyneitä vaikeuksia. Usein ongelmat muodostavat vyöhdin, joissa eri tekijät vaikuttavat toisiinsa. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 3, 7, 67-73.)

3.2 Nuori asiakkaana lastensuojelussa

Nuorten lisääntynyt määrä lastensuojelun asiakkaista asettaa lastensuojelulle haasteita ymmärtää entistä paremmin nuoruuteen liittyvät kehitystehtävät, ”normaalin” nuoruuden häilyvät rajat sekä nuoren suojautumiskeinot. Lapsen verrattuna nuorella on suuremmat mahdollisuudet toimia itse vaikuttaakseen omaan tilanteeseensa. Lastensuojelussa tulee huomioida nuoren oma tahto, toiveet, verkostot ja laaja elämänpiiri. Usein lastensuojelun asiakkaaksi tullessaan nuorelle on ehtinyt jo muodostua monia kontakteja eri ammattilaisiin ja

viranomaisiin, ja nuori on ehkä ehtinyt kertoa elämäntarinansa useille eri tahoille useaan kertaan. (Välimäki 2009, 92-93.) Heino hahmotteli tutkimuksessaan asiakkuusprofiileja lastensuojelun tarvetta aiheuttaneista tekijöistä uusissa avohuollon asiakkuuksissa. Näistä tavallisimmin oli lapsi tai nuori, jolla on useita vaikeuksia. Vaikeudet voivat liittyä koulunkäyntiin, päihteiden väärinkäyttöön, rikoksiin, vaikeuksiin kaverisuhteissa sekä ristiriitoihin vanhemman tai vanhempien kanssa. Usein lapsen tai nuoren psyykinen terveys on huono. (Heino 2007, 62.)

Nuoruudelle ei ole olemassa ikärajoja eikä voida määritellä, milloin lapsuus loppuu tai siirrytään aikuisuuteen. Kuitenkin tietyt ikärajat, kuten täysi-ikäistyminen, ovat merkittäviä rajapyykkejä ja kokemus yksilölle sekä yhteisölle. Nuoruuksivaiheeseen kuuluu siirtymät, jotka liittyvät muun muassa koulutukseen, työllistymiseen, asumiseen, vapaa-ajan muutoksiin sekä perheellistymiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa siirtymistä esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen tai lukioon, päihdekokeilut ja omilleen muuttaminen. Näissä siirtymissä on pitkälti kyse oman elämänhallinnan lisääntymisestä sekä itsenäistymisestä. Tekemiensä valintojen kautta nuori määrittelee paikkaansa yhteiskunnassa ja yhteisössä. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 198-199; Lähteenmaa & Näre 1998, 329, 345; Nurmi 1998, 311.)

Nuoren elämänpiiriin voidaan nähdä koostuvan kolmesta K:sta jotka ovat koti, koulu ja katu. Nuori elää näiden kolmen osa-alueen vaikutuspiirissä kaikkien näiden vaikuttaen toisiinsa. Koti ja koulu antavat turvallisen perustan elämällä ja katu taas sisältää ulkoisen ja julkisen ympäristön kokonaisuuden, eli mahdollisen maailman. Nuoren selviytymisen kannalta on tärkeää, että nuori voi hyvin ja hänellä on tunne elämän hallittavuudesta ja turvallisuudesta. Tärkeää on tunne kuulumisesta yhteisöön, jossa elää. Sitä kautta syntyy kokemus siitä, että voi vaikuttaa omaan elämäänsä. (Lämsä 1999, 49; Helminen 2005, 16.)

Nuori rakentaa omaa identiteettiään peilaamalla itseään ympäröivään yhteiskuntaan, yhteisöön sekä vertaisryhmään. Nuorelle ystävyysuhteet ovat erittäin tärkeitä. Ystäviltä haetaan tukea ja etsitään keskustelukanavaa asioiden käsittelyyn. Ikätovereiden kanssa oleminen, vuorovaikutus sekä tunteiden ja kokemusten ilmaisu toteutuvat eri tavalla kuin aikuisten kanssa ja läsnä ollessa. Nuori testaa vertaisryhmässä aikuisten maailman pelisääntöjä ja käytäntöjä, muovaa niitä ja luo tarvittaessa uusia. (Lähteenmaa & Näre 1998, 329, 345; Nurmi 1998, 311.)

Lastensuojelun asiakkuuteen liittyy usein häpeän tunteita. Lapsen tai nuoren tapa välttää häpeän tunnetta on usein olla päästämättä ketään lähelle psyykkisesti ja fyysisesti. Tehokkain tapa torjua häpeää on olla röyhkeä puheissa ja teoissa, jolloin kovuus ja tyly kieli on yritystä pitää omia vaikeita tunteita kontrollissa. (Välimäki 2009, 100.)

Kasvaessaan nuori kohtaa väistämättä erilaisia ongelmia ja haasteita. Ne voivat liittyä esimerkiksi nuoren ja vanhempien välisiin suhteisiin, muihin ihmissuhteisiin, koulunkäyntiin tai vapaa-aikaan, kuten päihteisiin. Jos nuori ei tiedosta kohtaamiensa haasteiden laajuutta, ei kykene selviytymään ongelmista tai nuorella on paljon riskikäyttäytymistä, on uhkakuvana

syрjäytyminen. Syрjäytymiskehitys etenee aina vaihe vaiheelta, ja jos sitä ei pysäytä, voi se lopulta hallita yksilön koko elämää. (Lappalainen 1999, 99; Lämsä 1999, 54.) Nuoruuteen liitetty usein voimakas itse pärjäämisen tahto sekä omien ongelmien kieltäminen. Asiat, jotka aikuisille näyttävät ongelmina, eivät nuorelle itselleen ehkä ole sitä. Ongelman myöntäminen ja avun hakeminen tai vastaanottaminen voi haavoittaa nuoren ajatusta pärjäävyydestä ja oman elämän hallinnasta. (Välimäki 2009, 98.)

3.3 Osallisuus lastensuojelussa

Lastensuojelutoimintaa säätelee lastensuojelulaki (417/2007). Lain velvoite on työskennellä lapsen edun mukaisesti. Velvoite on myös moraalinen. Lapsella on oikeus olla mukana määrittelemässä, toteuttamassa, kehittämässä sekä arvioimassa työtä, jota tehdään hänen oma etunsa turvaamiseksi. (Hotari ym. 2013, 149.) Lapsi on aina iästä riippumatta asianosainen omassa lastensuojeluasiassaan, ja sen perusteella hänen näkemyksensä on otettava huomioon, lasta tulee informoida häntä koskevissa asioissa ja toimenpiteissä ja lapsen mielipide niistä on selvitettävä. Lapsen osallisuuden tulee olla aina keskeinen lähtökohta lapsen kanssa tehtävässä työssä ja se tulee ottaa huomioon kaikessa työskentelyssä. (Saastamoinen 2010, 65-66.)

Lastensuojelun historiassa lasten osallisuus on ollut mukana vasta lyhyen aikaa (Oranen 2008, 12). Tänä päivänä lasten osallistuminen on olennainen osa suomalaista lastensuojelua. (Kouvonen 2011, 205). Lastensuojelulain luku 4 käsittelee lapsen osallisuutta. Lukuun kuuluu mielipiteen selvittäminen, lapsen kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö sekä mahdollisuus edunvalvontaan. Lasten mielipiteet ja toivomukset tulee selvittää aina lastensuojelua toteutettaessa riippumatta lapsen iästä. Mielipiteen selvittäminen tulee tehdä hienovaraisesti, lapsen kehitystaso huomioiden eikä siitä saa aiheutua tarpeetonta haittaa lapselle itselleen tai lapsen ja vanhempien tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsella täytyy myös olla tieto siitä, miksi hänen mielipidettään selvitetään ja mihin tarkoitukseen tietoja käytetään. Mitä tärkeämpi lapsen elämään vaikuttava asia on, sitä enemmän lapsen mielipiteelle tulee antaa painoarvoa. Tulee kuitenkin huomioida, että lapsi ei kykene välttämättä näkemään omaa etuaan tai ei ehkä välitä siitä. (Saastamoinen 2010, 67-69.)

Kouluikäisten ja sitä vanhempien lasten kohdalla mielipide selvitetään pääsääntöisesti puhumalla ja keskustelemalla (Saastamoinen 2010, 68). Mielipiteen selvittäminen ei välttämättä tarkoita sitä, että työntekijä kysyy lapselta mielipidettä ja lapsi kertoo sen. Kyse on paljon laajemmasta prosessista, johon keskustelun lisäksi tai sen sijaan sisältyy lapsen havainnointia, lapsen kanssa toimimista ja lapselle merkityksellisten ihmisten ja lapsen välisen vuorovaikutuksen seuraamista. (Lapsen osallisuus 2016.) Mielipiteen selvittämisen tapa sekä sisältö pääpiirteissään tulee kirjata lapsen asiakirjoihin. Hyvä dokumentointi palvelee sekä lapsen että viranomaisen oikeusturvaa. (Saastamoinen 2010, 67.)

Mielipiteen selvittämisessä tulisi huomioida se, että lapsella on aina myös mahdollisuus kieläytyä kertomasta mielipidettään. Mielipiteen selvitys tulisi tehdä mahdollisimman myönteisellä ja turvallisella tavalla esimerkiksi paikassa, jonka lapsi kokee turvallisiksi, sekä tavalla, jota lapsi itse toivoo. On tärkeää myös huomioida se, että lapsella voi olla lojaliteettiristiriitoja suhteessa vanhempiin tai muihin läheisiin, ja nämä voivat vaikuttaa lapsen mielipiteeseen. (Saastamoinen 2010, 68-69.)

Mielipide voidaan jättää selvittämättä vain poikkeustilanteissa, joissa selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä ja kehitystä tai sen todetaan olevan selvästi tarpeetonta. Lapsen terveys ja kehitys on uhkana vaarantua esimerkiksi silloin, jos lapsen henkinen tila on sellainen, että mielipiteen selvittäminen järkyttäisi lasta tai aiheuttaisi muutoin kohtuutonta rasitusta. Tällöin lapsen psyykinen suojelu menee edelle. Mielipide voi olla tarpeetonta selvittää esimerkiksi silloin, jos käsitellään hakemusta tai vaatimusta, jolla ei ole perustetta. Huoltajat voivat esimerkiksi hakea huostassa pidon lopettamista lyhyin väliajoin ilman, että tilanteessa on tapahtunut muutosta. Tällöin toistuva mielipiteen selvittäminen voi rasittaa lasta. (Saastamoinen 2010, 68.)

Pajulammin (2014, 146) mukaan mielipiteen selvittämisellä pyritään saamaan lapselta tietoa jonkin päätöksen tai ratkaisun tekemiseksi. Hän irrottaakin tästä erilliseksi käsitteeksi näkemyksen esittämisen. Näkemysten esittäminen on ”lievempi” muoto kuin mielipiteen selvittäminen, ja siinä on kyse enemmän oikeudesta kertoa näkemyksensä ilman, että sillä olisi tarkoitus saada aikaan mitään asian kannalta ratkaisevaa. Oikeus omien näkemysten esittämiseen on kuitenkin samanlainen oikeus kuin muutkin osallisuuden muodot.

Mielipiteen selvittäminen käsittää siis tilanteet, joissa on kysymys jonkin asian selvittämisestä ilman muodollista kuulemisvelvoitetta. Mielipiteen selvittäminen on eri asia kuin kuuleminen, joka on lapsen kuulemista hallintolain 34§:n mukaan. Se liittyy yleensä tilanteisiin, joissa on kyse hallintopäätöksen tekemisestä. Näistä päätöksistä voi valittaa. Lastensuojelussa 12-vuotta täyttänyttä lasta tulee aina kuulla häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Vahvin osallisuuden muoto oikeudellisesti katsottuna on puhevalta. Se tarkoittaa virallisuonteista kuulemista. Lastensuojelulain (417/2007) 21 §:n mukaan kaksitoista vuotta täyttäneellä on oikeus käyttää puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella. Huoltaja ja lapsi eivät ole sidottuja toimimaan yhteisymmärryksessä, vaan molemmat voivat käyttää puhevaltaansa omista lähtökohdistaan. Käytännössä puhevallan käyttö tarkoittaa sitä, että 12-vuotiaalla on oikeus tulla todisteellisesti kuulluksi ennen päätösten tekoa ja hän voi esimerkiksi vaatia huostassa pidon lopettamista. Alle 12-vuotiaan lapsen puhevaltaa käyttää tavallisesti lapsen huoltaja. (Pajulammi 2014, 144-146; Saastamoinen 2010, 69-71.)

Lapsen huoltaja on tavallisesti lapsen lakisääteinen edunvalvoja, joka pääsääntöisesti edustaa lasta tätä koskevissa asioissa. Huoltajan tehtävänä on valvoa lapsen etua ja kuulla lasta tätä koskevissa asioissa ennen päätösten tekoa. Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus edunvalvojaan, jos lapsen lakisääteinen edunvalvoja ei pysty puolueettomasti valvomaan lapsen etua tai on esteellinen hoitamaan asiaa alaikäisen lapsen puolesta. Tällainen tilanne voi tulla eteen, jos lapsen etu saattaa joutua tai joutuu ristiriitaan huoltajan edun kanssa. Huoltajaa voidaan esimerkiksi epäillä lapsen pahoinpitelystä tai huoltajalla on mielenterveyden häiriö, jonka vuoksi hän ei kykene lapsen edun valvomiseen. (Saastamoinen 2010, 71-72.)

3.4 Osallisuus käytännön työssä

Käytännössä osallisuuden voidaan ajatella rakentuvan eri osatekijöistä, jotka Lastensuojelun käsikirjan mukaan ovat:

- mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä
- mahdollisuus saada tietoa
- mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
- mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen
- tuki omien mielipiteiden ilmaisuun
- mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin (Lapsen osallisuus 2016).

Lapsella on oikeus ja tulisi olla myös aina mahdollisuus päättää itse osallistumisestaan. Kieltyminen osallistumisesta on myös osallisuuden muoto. Lastensuojelussa tulee eteen tilanteita, joissa osallistuminen on haastavaa aikuisellekin, ja suora osallistuminen ei ole lapselle mielekästä tai mahdollista. Tällaisessa tilanteessa tulee työntekijänä miettiä, millä tavoilla lapsen osallisuus voidaan turvata. (Lapsen osallisuus 2016.)

Toinen elementti on mahdollisuus tiedon saantiin, eli riittävään oikeaan tietoon prosessista, tilanteesta, osallistuvista tahoista, omasta roolista sekä oikeuksista. Olennaista on antaa tietoa niin, että lapsella on todella mahdollista ymmärtää se ja ottaa vastaan. Tiedon saannin lisäksi lapsella tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi palaverissa käsiteltävien asioiden, osallistujien sekä asioiden käsittelytavan miettiminen yhdessä lapsen kanssa. Usein toimintatavat ovat näissä tilanteissa hyvin viranomaiskeskeisiä. (Lapsen osallisuus 2016.)

Neljäntenä osatekijänä on mahdollisuus ilmaista omat ajatukset omalla äänellä ja omalla tavalla ja viidentenä mahdollisuus saada tukea tähän. Lastensuojelussa asiat ovat usein monimutkaisia ja vaikeasti hahmottuvia, jolloin lapsella voi olla vaikea saada selvää siitä, mihin

hänen ajatuksiaan tarvitaan ja mistä asioista hänellä tulisi olla mielipide. Lapsi voi myös tarvita mielipiteidensä ilmaisemiseen rohkaisua, kannustusta ja tukea. Jotkut lapset voivat tarvita myös konkreettista apua kommunikaatioon, kuten apuvälineitä tai tulkkia, jotta tulee ymmärretyksi. Viimeinen elementti on mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä omaan elämään vaikuttavista asioista. Mahdollisuudet tähän vaihtelevat tilanteesta riippuen. Tavallisesti itsenäisten ratkaisujen määrä kasvaa sen mukaan, mitä vanhempi lapsi on kyseessä. Tämä vaatii työntekijältä valmiuksia tunnistaa ne paikat ja asiat, joissa valinnanmahdollisuus ja mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon on olemassa. (Lapsen osallisuus 2016.)

Edellä mainittujen osatekijöiden keskinäiset suhteet voivat muuttua, ja sen myötä myös lapsen oma kokemus osallisuudestaan voi muuttua (Lapsen osallisuus 2016). Tilanne on yksilöllinen jokaisen lapsen kohdalla. Esimerkiksi joku lapsi voi tarvita paljon tukea ja rohkaisua mielipiteensä ilmaisuun ja luottaakseen siihen, että omilla ajatuksilla on arvoa. Vastaavasti toiselle voi riittää tiedon saaminen tilanteesta ja vaihtoehtoista, joiden pohjalta muodostaa mielipiteen ja ilmaisee sen. (Hotari ym. 2013, 153-154.)

Osallisuuden osatekijöiden huomioiminen vaatii työntekijältä valmiuksia tehdä lapsen kanssa yhteistyötä, ottaa lapsen mielipiteet huomioon ja kuunnella (Lapsen osallisuus 2016). Tärkeää on nähdä lapsi yksilönä hänen omista lähtökohdistaan käsin ja kuunnella myös silloin, kun lapsen kertoma tieto on ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa (Hotari ym. 2013, 156). Se vaatii työntekijältä myös sinnikkyyttä ja luovuutta. Käytännön työssä lastensuojelussa hyödynnetään erilaisia yksilöllisesti mietittyjä työskentelytapoja ja työmenetelmiä. (Timonen-Kallio 2010, 9.) Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset toiminnalliset menetelmät. Toiminnallisiin menetelmiin kuuluvat muun muassa erilaiset kortit ja taidelähtöiset menetelmät, kuten mielikuvatyöskentely, kuvataide ja kirjoittaminen. Toiminnallisuus voi olla myös erilaisia pelejä ja arkista toimintaa, kuten ruuanlaittoa yhdessä. Se voi olla myös erilaisia seikkailu- ja toimintaelämyksiä. Toiminnallisuus auttaa lapsia ja nuoria ilmaisemaan itseään heille luontaisella tavalla, sillä puhuminen voi olla hankalaa. Omien tunteiden nimeäminen, kokemusten kuvaaminen tai kokemusten ymmärtäminen voi olla hyvin haasteellista. Tällöin toiminnallisuus tarjoaa tilan, jossa luovuuden, leikin tai mielikuvien kautta voi tarkastella elämää ja asioita. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 192-194; Lastenkoti, nuorisokoti; Pesäpuu ry 2016.)

Toiminnallisuus on osoittautunut hyväksi tavaksi työskennellä lastensuojelun lasten ja nuorten kanssa. Lastensuojelulaitoksissa hoidossa käytetään myös muita menetelmiä. Usein käytetään omahoitajuutta, eli lapselle nimetään omahoitaja, jolla on päävastuu lapsen asioista. Omahoitajan tehtävänä on muun muassa tukea lapsen kotiutumista laitokseen, rakentaa lapsen arkea laitoksessa, pitää yhteyttä viranomaisverkostoihin sekä luoda lapsen aiemmasta kasvuympäristöstä ja elämänvaiheista kokonaiskuva. Laitoksissa perhekeskeisyys on tavallisesti aina yksi työtavoista. Perheen kanssa pyritään hyvään yhteistyöhön. Tarkoituksena on luoda

yhteiset tavoitteet lapsen kasvua koskevissa asioissa ja luoda edellytykset lapsen ja perheen väliselle yhteydenpidolle. Lapsen ja perheen välisiä suhteita pyritään tukemaan. (Lastenkoti, nuorisokoti.)

Työntekijän toiminnalla ja asenteella on siis keskeinen merkitys lapsen ja nuoren osallisuuden toteutumisessa ja sen mahdollistamisessa. Thomas (2002, 171) on tutkinut aikuisten suhtautumista lapsen osallisuuteen ja osallistumiseen ja tunnistanut neljä erilaista lähestymistapaa. Nämä ovat kliininen, byrokraattinen, arvosidonnainen ja kyyninen. Kliinisessä lähestymistavassa osallistumista arvioidaan lapsen haavoittuvuuden ja emotionaalisen kapasiteetin näkökulmasta. Osallistuminen nähdään riskinä ja tekijänä, joka vaarantaa lapsen hyvinvoinnin. Lapsi suljetaan tämän vuoksi pois päätöksenteosta ja keskusteluista. Byrokraattisessa lähestymistavassa osallisuus on organisaation asettamien muodollisten vaatimusten toteuttamista. Tehtyjä päätöksiä, eli lapsen huomioimista tai sivuun jättämistä perustellaan sen kautta, mitä organisaation asettamat kriteerit ovat. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa lapsen osallisuus nähdään lapsen oikeutena, ja osallisuuden nähdään johtavan parempiin lopputuloksiin, päätöksiin ja käytäntöihin. Kyynisessä lähestymistavassa aikuinen näkee lapsen osallisuuden vaarana, sillä lasten nähdään haluavan valtaa ilman vastuuta.

3.5 Osallisuuden merkitys ja hyöty lastensuojelussa

Osallisuuspuheen keskellä on hyvä miettiä, mitä hyötyä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tai nuoren osallisuudesta on, ja miksi se on tärkeää. Toki osallisuus on jokaisen lapsen ihmisoikeus ja arvo sinänsä, joten sen hyötyjä ei tarvitse sinänsä perustella. On kuitenkin hyvä miettiä, mitä konkreettista hyötyä osallisuuden kokemuksesta voi olla. (Oranen 2008, 15.)

Usein lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla voi olla paljon kokemusta siitä, että asiat vain tapahtuvat. Lapsella voi olla paljon kokemuksia syrjäytetyksi tulemisesta ja sattuman armoilla elämisestä. Tällöin lapselle ja nuorelle merkittävin osallisuuden tuoma hyöty on kokemus kuulluksi tulemisesta ja kokemus siitä, että asioihin on mahdollista vaikuttaa. Kun lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa, voi hän saada kokemuksen siitä, että omat ajatukset ja mielipiteet ovat merkityksellisiä ja arvokkaita. Se vahvistaa lapsen ja nuoren käsitystä itsestä ja voimaannuttaa. Kun itse pääsee vaikuttamaan asioihin, voi päätökset ja suunnitelmat kokea omiksi. Osallisuuden kokemukset saattavat myös suojella lasta tilanteissa, joissa on tullut tai on uhkana tulla kaltoinkohdeksi. Kokemusten myötä lapsi ehkä rohkautuu puhumaan ja hakemaan apua. Osallisuus myös antaa mahdollisuuden harjoitella kansalaisuuden taitoja. (Oranen 2008, 16; Lapsen osallisuus 2016.)

Osallisuuden myötä lapsen tieto ja ymmärrys kasvavat. Lapsen kuva omasta elämästä voi jäsentyä ja lapsi saa tietoa niin itsestään, perheestään kuin lastensuojelusta. Myös vanhempien käsitys lapsesta ja perheestä voi rikastua, kun he vastaanottavat lapselta tietoa, jota eivät mahdollisesti ole aiemmin saaneet. Lapsen osallisuuden avulla vanhempien tietoisuus voidaan

saada heräämään asioista, joita he eivät ole ehkä aiemmin miettineet. Se taas voi tukea vanhemman vastuunkantoa lapsesta. (Muukkonen 2013, 172.)

Työntekijöiden ja organisaatioiden näkökulmasta lapsen osallisuus tarjoaa mahdollisuuden kuulla lasta ja sitä kautta ymmärtää heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Osallisuus tekee lapsen sekä hänen tilanteensa näkyväksi, sekä saattaa aikuisen vastuuseen omasta toiminnasta. Lapsen mukanaolo yksilötasolla, suunnittelussa ja päätöksenteossa tuottaa suoraa palautetta organisaation toiminnasta. Sitä kautta se tarjoaa myös mahdollisuuden parantaa päätöksentekoa, työn laatua ja vaikuttavuutta. Lapsen osallistuminen voi antaa mahdollisuuden tehdä parempia suunnitelmia ja päätöksiä ja estää sellaiset, joilla ei ole toteutumisen mahdollisuutta. Aidot kohtaamiset myös tuottavat tunteen työn merkityksellisyydestä, motivoi ja palkitsee. (Oranen 16; Lapsen osallisuus 2016.)

Osallisuudella on laajemmin tarkasteltuna suuri merkitys syrjäytymisen ehkäisemisessä. Syrjäytyessään nuori putoaa pois yhteiskunnan normaalitoiminnoista, kuten koulutuksesta, työelämästä, sosiaalisista suhteista, demokraattisesta päätöksenteosta tai hyvinvointipalveluista, jotka ovat kaikki instituutioina kytköksissä toisiinsa. (Vehviläinen 2006, 80-81.) Syrjäytymisessä yhdistyvät yleensä matala koulutustaso, pitkäaikainen työttömyys sekä ongelmat toimeentulossa. Näiden ohessa esiintyy myös elämänhallintaan liittyviä ongelmia, terveyteen liittyviä ongelmia, sosiaalisten suhteiden vähyttä sekä syrjäytymistä yhteiskunnallisesta osallisuudesta. (Kestilä, Heino & Solantaus 2011.) Koulutuksen puute nostaa syrjäytymisen riskiä merkittävästi ja on tärkein nuorten syrjäytymisen selittäjä (Myrskylä 2012). ”Syrjäytymisestä voidaan puhua vasta silloin, kun nuorella ei ole (enää) mitään kiintopistettä tulevaisuutensa suhteen eikä hän halua tarttua (enää) mihinkään tarjolla olevaan toimintaan” (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012). Yhteiskunnan näkökulman lisäksi on tärkeää myös huomioida nuorten omia näkemyksiä siitä, mitä syrjäytyminen on, jotta osallisuuden ehtoja ei määritellä vain yhteiskunnan taholta (Kiilakoski 2007, 12).

Osallisuuden syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus on merkittävä asia huomioida erityisesti lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten kohdalla. Myrskylän (2012) mukaan sijoitus kodin ulkopuolelle vaikuttaa koko myöhempään elämään. Syrjäytymisen on todettu periytyvän voimakkaasti. Usein syrjäytymisen juuret ovat syvällä lapsuudessa sekä perheiden sisäisissä ongelmissa. Jos perhe on ajautunut vaikeuksiin, on lasten syrjäytymisriski korkein. Tällöin heikoista kotioloista lapsi jää ilman taloudellista tai muuta tukea.

Kela julkaisi vuonna 2016 tutkimuksen, jossa selvitettiin nuorten köyhyys- ja syrjäytymisriskiä, palveluprosesseja ja -tarpeita sekä heidän eri elämänvaiheisiinsa liittyviä olennaisia hyvinvoinnin osatekijöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin syrjäytymisriskiä kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten näkökulmasta. Koulutukseen ja työhön kiinnittymisen ongelmat olivat suurimmat niillä nuorilla, joilla oli samanaikaisesti useita syrjäytymiseen vaikuttavia

riskitekijöitä. Otoksena oli 60 prosenttia vuosina 1983-1985 syntyneistä, joita seurattiin 10 vuoden ajan. Tutkimuksessa tilastot osoittivat, että peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaminen oli huomattavasti vähäisempää sijoitettuna olleiden nuorten kohdalla, kuin muussa väestössä. Myös työllisyysluvut olivat huomattavasti pienemmät kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten kohdalla verraten samaan ikäryhmään. Työllisyys oli sitä vähäisempää, mitä vanhempi lapsi oli ollut ensimmäisen sijoituksen alkaessa. (Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma 2016, 62-65.)

Samankaltaisia tuloksia saatiin myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kokoamasta laajasta rekisteritutkimusaineistosta vuonna 1987 syntyneistä. Sen mukaan sijoitettuna olleet ovat keskimäärin vähemmän kouluttautuneita, neljä viidestä oli saanut toimeentulotukea 21. ikävuoteen mennessä, joka kolmas oli nuorena aikuisena ollut erikoissairaanhoidossa psykiatrian asiakkaan ja lähes 65 prosentilla pojista oli jokin rikosmerkintä poliisin tai tuomioistuimen rekisterissä. Tulosten mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret pärjäävät nuorena aikuisena saman ikäiseen väestöön verraten heikommin usealla eri hyvinvoinnin osa-alueella, ja ovat altistuneet erilaisille elinympäristöön ja vanhempiin liittyville epäsuotuisille tekijöille ja olosuhteille muita useammin. (Heino, Eronen, Kataja, Kestilä, Känkänen, Paananen, Pösö & Rainio 2013, 53, 55-56.)

Edellä olevista tutkimustuloksista yhteenvedona voidaan todeta, että kodin ulkopuolelle sijoitetuilla on muuhun väestöön verrattuna tutkitusti enemmän erilaisia riskitekijöitä, jotka altistavat syrjäytymiseen. Mitä enemmän näitä osatekijöitä on, sitä suurempi riski on syrjäytyä. Osallisuuden merkitys on tällöin korostunut. Nuoruusiällä ja nuorena aikuisuudessa yhteiskuntaan kiinni pääseminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta huono-osaisuuden kehitys saadaan katkaistuksi (Kainulainen, Paananen, Surakka & Saari 2016, 78).

4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus tehtiin nuorisokotiin, jossa itse työskentelen ohjaajana. Idea opinnäytetyön aiheeseen lähti itseltä sekä esimieheltä. Osallisuus on ajankohtainen teema ja kiinnostaa itseäni erityisesti. Kyseisessä nuorisokodissa osallisuus ja osallistaminen ovat osa toiminnan rakenteita ja asioita, joihin halutaan kiinnittää huomiota. Nuorisokodin työntekijöillä on oma käsityksensä ja näkemyksensä siitä, miten osallisuus nuorisokodissa huomioidaan ja kuinka se toteutuu. Syntyi ajatus, että opinnäytetyön tulosten avulla on mahdollista arvioida ja kehittää nuorisokodin käytänteitä. Jotta arviointia ja kehittämistyötä on mahdollista tehdä, on hyvin olennaista saada esiin nuorisokodissa asuvien nuorten ajatuksia ja kokemuksia. Osallisuutta on vaikea mitata ja se on asia, josta jokaisella yksilöllä on oma kokemuksensa.

4.1 Aiempia tutkimuksia aiheesta

Ylönen (2009) on tehnyt Turun yliopistolla lisensiaatitutkimuksen ”Kaksinkertaisesti näkyvät? - Lastensuojeluun liittyvät merkitykset nuorten kokemuksissa”, jossa hän on

tutkinut nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollosta. Aineisto kerättiin syvähaastatteluin kahdeksalta 12-16 -vuotiaalta nuorelta. Tuloksien mukaan osallisuus toteutui mahdollisuutena päättää itse osallistumisestaan sekä silloin, kun nuori pääsi määrittelemään auttamistilannetta. Osallisuus omassa asiakkuudessa mahdollistui, kun nuori sai riittävästi tietoa, joka on nuoren kannalta käyttökelpoista, sekä silloin, kun päätösvaltaa on riittävästi. Osattomuuden kokemuksissa korostui riittämätön tieto omasta asiakkuudesta sekä työntekijän osalta nuoren emotionaalinen ohittaminen, jolloin nuori jäi yksin tunteidensa kanssa.

Nurmi (2015) on tehnyt pro gradu -tutkielman Tampereen yliopistossa aiheena ”Lasten osallisuus lastensuojelussa työntekijöiden jäsentämänä”. Tutkimuksessa Nurmi selvitti, miten lastensuojelun työntekijät jäsentävät lapsen osallisuuden toteutumista, miten he jäsentävät osallisuutta ja millaisia perusteluita he antavat osallisuuden onnistumisille ja epäonnistumiselle kirjoittamissaan reflektiopäiväkirjoissa. Tulosten mukaan lapsen osallisuus nähtiin tarkoittavan lapsen vuorovaikutuksellista kohtaamista. Tuloksissa korostui rento ja avoin tunnelma, luottamuksellinen suhde, lapselle annettavan positiivisen palautteen merkitys sekä työntekijän halu kuulla, mitä mieltä lapsi on ja miten hän kokee oman tilanteensa.

Jokela (2013) on tehnyt Jyväskylän yliopistossa pro gradu -tutkielman ”Kuullaan, mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan”. Jokela haastatteli seitsemää huostaan otettua ja sijoitettua nuorta iältään 12-19-vuotta aiheenaan tarkastella, kuinka lapsen osallisuus näyttäytyy lastensuojelun asiakkuudessa sijaishuollossa. Tutkimuksessa nousi esiin kolmenlaisia asiakkuuskokemuksia. Osa haastateltavista koki jäävänsä ilman osallistumisen kokemuksia, asiakkuutensa ulkojäseniksi. Osa kertoi muodollisista osallisuuden mahdollisuuksista, mutta eivät silti kokeneet tullessa kuulluksi tai nähdyksi. Kolmas ryhmä koki, että he ovat osallisia itseään koskevassa päätöksenteossa.

Sauramäki (2015) tutki pro gradu -tutkielmassaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä sijaishuollossa olevan lapsen osallisuudesta, mitä osallisuus on sosiaalityöntekijän ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Aineistonkeruu tapahtui teemahaastattelemalla kolmessa ryhmähaastattelussa yhteensä 13 lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Keskeisten tulosten mukaan osallisuus on toimintaa, sanatonta viestintää, välillisesti välittyvää, suojelua, kuulumista johonkin sekä oikeutta tietoon. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa osallisuus oli toimintaa; keskustelua, kuuntelua, erilaista toimintaa, luottamuksen rakentamista sekä lapsen tukemista ja kannustamista. Tärkeänä pidettiin lapsen eleiden, tunteiden ja ilmeiden havainnointia.

Laiho (2013) on tehnyt pro gradu -tutkielman ”Nuorten kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kiireellisen sijoituksen aikana”. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten nuoret kokevat tullessa kuulluksi ja osallisiksi oman tilanteensa selvittämisessä ja päätösten tekemisessä kiireellisen sijoituksen aikana. Aineisto koostui neljästä teemahaastattelusta.

Tuloksissa korostui kokemus kohdatuksi tulemisesta, kuulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta. Osallistumiskokemuksen lisäksi tarvitaan kokemus siitä, että mielipiteillä on merkitystä. Negatiivisina kokemuksina nousi esiin muun muassa asioiden päättäminen nuoren selän takana. Esiin nousi myös nuoren asenne ja oma halukkuus vuorovaikutukseen, ja sitä kautta kuulluksi tulemisen kokemukseen.

Leinonen (2017) on tehnyt Lapin yliopistossa pro gradu -tutkielman ”Nuorten kokemuksia osallisuudesta ja suunnitelmallisesta sosiaalityöstä sijaishuollon aikana”. Leinonen haastatteli neljää jälkihuollon piirissä olevaa 18-20-vuotiasta nuorta. Tutkimuksen tuloksien mukaan nuoren osallisuus omiin asioihin näyttäytyi näennäisenä ja ohuena kokemuksena.

4.2 Tarkoitus ja tavoite

Tutkimus toteutettiin nuorisokotiin, joka on yksi Kalliola oy:n lastensuojelulaitoksista. Kalliola oy kuuluu Kalliolan Settlementin konserniin, joka muodostuu vuoden 2018 alusta alkaen Kalliolan Settlementti ry:stä sekä sen omistamasta Kalliola oy:stä. Kalliola oy toimii settlementtiarvojen sekä yhteiskunnallisen yrityksen toimintaperiaatteiden mukaisesti, ja sen ensisijainen tarkoitus on tuottaa yhteiskunnallista hyvää. Kalliola oy tuottaa lastensuojelupalveluiden lisäksi mielenterveys-, päihde-, seniori- ja maahanmuuttajapalveluja. Yksiköitä on pääkaupunkiseudulla, Hausjärvellä, Pukkilassa, Kiskossa, Nurmijärvellä, Salossa ja Tampereella. (Kalliola oy.)

Kalliolan Settlementti on kolmannen sektorin toimija, joka on perustettu vuonna 1919. Toiminta perustuu settlementtiarvoihin. Niiden mukaan Kalliolassa edistetään yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta, puolustetaan oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa sekä luotetaan ihmisen ja yhteisön kykyyn kasvaa ja kehittyä. (Tietoa Kalliolasta.)

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa, millaisia osallisuuden kokemuksia nuorilla on kyseisessä nuorisokodissa. Kokemusten lisäksi nuorilta haluttiin myös kartoittaa kehittämideoita, jotta osallisuus voisi toteutua paremmin. Nuorisokodissa pidetään säännöllisin väliajoin ohjaajien kokouspäiviä, jossa tämän tutkimuksen tuloksia tullaan käymään läpi. Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä haastattelemalla nuorilta kokemuksia, joita nuorisokodissa käytetään toimintatapojen arvioinnissa ja kehittämisessä. Nuorisokodissa toimintaa halutaan kehittää niin, että osallisuus voisi toteutua paremmin.

Tutkimuskysymykseni, joihin tutkimuksella etsitään vastauksia, ovat:

1. Millaisia osallisuuden kokemuksia nuorilla on nykyisessä sijoituspaikassaan nuorisokodissa?
2. Miten nuori voi vaikuttaa ja osallistua nuorisokodin päivittäisessä toiminnassa ja oma-ohjaajatyöskentelyssä?

3. Miten nuoret kehittäisivät nuorisokodin toimintaa, jotta osallisuus toteutuisi paremmin?

Tutkimuksen tekoa varten haettiin tutkimuslupa kaupungilta, jonka kirjoilla haastateltavat nuoret sillä hetkellä olivat. Tässä tapauksessa lupa oli tarpeen hakea yhdeltä kaupungilta. Kyseinen kaupunki ei ensin myöntänyt tutkimukselle lupaa sen vuoksi, että opinnäytetyöntekijän työntekijä-tutkija -kaksoisrooli nähtiin ongelmallisena. Tilanne, jossa työntekijä haastattelee omia asiakkaita, nähtiin eettisesti kestämättömänä. Asiaa ja eri vaihtoehtoja selviteltyä tutkimuslupa myönnettiin sillä ehdolla, että Laurea-ammattikorkeakoulun eettinen toimikunta antoi lausunnon tutkimuksen eettisestä hyväksyttävyydestä. Lausuntoa haettiin, ja se myönnettiin. Lausunnossa tutkimuksen tekoa puollettiin sillä perusteella, että tutkimuksessa ei puututa yksilön fyysiseen koskemattomuuteen eikä se sisällä normaalin arkielämän rajat ylittävien henkisten haittojen riskiä. Edellytyksinä nähtiin, että osallistujilta saadaan suostumus ja heitä informoidaan tutkimuksen kulusta. Osallistujille tuli tehdä selväksi, että tutkimuksesta voi jättäytyä pois milloin tahansa, ja poisjättäytyminen, osallistuminen tai haluttomuus osallistua tutkimukseen eivät vaikuta millään tavalla nuoren asemaan tai tukeen nuorisokodissa. Kyseiseltä nuorisokodilta tuli saada lupa tutkimuksen tekemiseen. Tutkimukseen osallistuvien anonymiyteen tulisi lausunnon mukaan kiinnittää erityistä huomiota.

4.3 Ohjaajien näkemys osallisuudesta nuorisokodissa

Kyseisessä nuorisokodissa osallisuutta pidetään tärkeänä ja se on huomioitu toiminnan rakenteissa. Nuoria pyritään osallistamaan ja osallisuuden kokemus mahdollistamaan pieninä asioina osana päivittäisiä toimintoja ja omaohjaajatyöskentelyä. Kävimme tutkimusta ajatellen keskustelua nuorisokodin ohjaajien kanssa siitä, miten osallisuus näkyy nuorisokodissa. Näin tehtiin, jotta ohjaajien ja nuorten kokemuksia ja näkemyksiä voidaan verrata toisiinsa ja havaita, onko näissä eroavaisuuksia.

Näkyvimpiä osallistumisen paikkoja on kerran viikossa oleva yhteisökokous, jossa nuoret sekä vuorossa olevat ohjaajat kokoontuvat yhteen ja keskustellaan muun muassa kuulumisista, käydään läpi tulevia tiedotettavia asioita ja ohjaaja kirjaa ylös asioita, joita nuoret haluavat viedä ohjaajien käsiteltäväksi. Yhteisökokouksessa käydään läpi aiemmin ohjaajille vietyjä asioita. Toinen merkittävä osallisuutta tukeva käytäntö on kerran viikossa oleva yhteisöllinen ilta, jolloin nuoret ja vuorossa olevat ohjaajat tekevät yhdessä jotakin talossa tai sen ulkopuolella. Toiveita aktiviteeteiksi selvittää ohjaaja nuorilta yhteisökokouksissa. Tällainen yhdessä tekeminen nähdään merkittävänä asiana yhteisöön kuulumisen tunteen kannalta, ja nuoria kannustetaan yhteiseen tekemiseen. Nuoret saavat aikuisen aikaa ja toisten nuorten seuraa mukavan yhdessä tekemisen myötä. Nuorten kanssa tehdään myös loma-aikoina retkiä, joiden kohteita nuoret saavat toivoa. Nuorisokodissa on myös erilaisia muita perinteitä, kuten joulujuhlan järjestäminen nuorille ja heidän läheisilleen. Nuori saa nuorisokotiin muuttaessaan vaikuttaa mahdollisuuksien mukaan huoneensa valintaan ja sisustukseen.

Nuori osallistuu talon kodinhoidollisiin tehtäviin. Nuori siivoaa viikoittain oman huoneensa, pesee omat pyykki ja lisäksi imuroi jonkin itse valitsemansa talon yleisen tilan. Säännöllisiin, osallisuutta tukeviin käytänteisiin lukeutuu myös kerran viikossa tehtävä käynti ruokakauppaan yhdessä nuorten kanssa. Lisäksi ruokatarvikkeita tilataan kerran viikossa talolle. Kaupassa käynti on osallistava ja samalla kasvatuksellisesti hyvä tapa nuoren tulevaa itsenäistä elämää ajatellen. Nuoret saavat myös toivoa kaupasta ostettavia ja tilattavia tuotteita, ja heiltä kysytään toiveita ruokalistoihin, jotka ohjaaja tekee. Jokaisella nuorella on iästä ja tilanteesta riippuen kerran viikossa ruoanlaittovuoro, jonka ajankohdan hän saa itse valita omien aikataulujensa mukaisesti. Ruoanlaittovuorolla ohjaaja ja nuori valmistavat ruoan kaikille. Tällä on myös tärkeä rooli nuoren itsenäistä elämää ajatellen.

Omaohjaajatyöskentelyn osalta osallisuus näkyy omaohjaajahetkinä, joita nuorella ja hänen omaohjaajallaan on tavallisesti vähintään kerran viikossa. Ne ovat yhteisöön kiinnittymisen kannalta merkittäviä. Omaohjaajahetkillä nuori tekee itselleen viikko-ohjelman tulevalle viikolle, vaihdetaan kuulumisia ja jutellaan nuoren asioista. Työskentelyssä apuna käytetään toiminnallisia menetelmiä. Omaohjaajahetket voivat olla myös mukavaa yhdessä tekemistä talossa tai sen ulkopuolella. Nuorelta tulisi kysyä toiveita, miten omaohjaajahetkiä haluaa viettää. Omaohjaajahetkillä tehdään nuoren kanssa muun muassa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, jolloin mietitään yhdessä linjat ja tavoitteet, joihin sitoudutaan. Omaohjaajahetkillä on tarkoitus käydä läpi myös sosiaalityöntekijälle lähetettävät yhteenvedot, jotka ohjaaja on nuoresta kirjoittanut. Yhteenvedoista tulisi keskustella nuoren kanssa, ja niihin tehdään tarvittaessa korjauksia ja lisäyksiä, jotta nuoren ääni pääsee kuuluviin. Nuoren sijoitusprosessissa olennaisia kohtia ovat neuvottelut. Nuoren pitäisi voida esittää toiveita liittyen neuvotteluun osallistuviin ihmisiin, ja omaohjaajan tulisi käydä ennen neuvottelua läpi nuoren ajatuksia neuvotteluun liittyen. Itse neuvottelussa omaohjaajan tulisi nostaa esiin nuoren haluamia asioita, tai olla muuten nuoren tukena ja äänenä tarvittaessa. Jälkikäteen nuoren kanssa tulisi palata neuvotteluun ja keskustellaan siitä.

Osallisuus näkyy edellä mainittujen asioiden lisäksi ennen kaikkea nuorisokodin toimintakulttuurissa. Ohjaajien asenne pyrkii olemaan osallistava, ja nuoria pyritään kunnioittamaan yksilöinä. Kun nuori voi osallistua ja kokee olevansa osallinen, se näkyy hyvänä ilmapiirinä eikä nuorten ja aikuisten välillä ole vastakkainasettelua. Nuoria pyritään ottamaan mukaan ja heille tarjotaan mahdollisuuksia kaikenlaisiin arjen askareisiin, kuten kodinhoitoon sekä kunnostustöihin, vaikka tätä ei olisi ennalta suunniteltu. Nuorille tarjotaan erilaisista askareista rahallisia bonuksia kannustimeksi. Nuorten kanssa käydään paljon keskustelua asioista, joka kasvattaa nuoren ymmärrystä ja antaa perspektiiviä asioihin. Kunkin nuoren kohdalla käytetään yksilöllistä harkintaa. Nuorten puolesta ei tehdä asioita, vaan jokaiselle on tarkoitus antaa vastuuta omien kykyjen mukaan. Yhteyksiä perheeseen, läheisiin ja kavereihin tuetaan, ja nuorta kannustetaan harrastuksiin ja muuhun talon ulkopuoliseen elämään, jotta nuori

kasvattaisi ”juuriaan” eri suuntiin. Nuoria pyritään siis monin eri tavoin valmistamaan elämän sijoituksen jälkeen.

4.4 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Siinä tavoitteena on kuvailla ja syvällisesti ymmärtää tutkittavaa ilmiötä sekä antaa sille tulkintoja. Nämä tapahtuvat sanallisessa muodossa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapausta ja tutkimus tuottaa uuden tavan ilmiön ymmärtämiseen. Kiinnostuneita ollaan merkityksistä, eli millä tavoin ihmiset kokevat ja näkevät reaali maailman. Reaali maailma suodattuu tutkimustuloksiksi tutkijan kautta, joka kerää tiedon ja analysoi sen. Laadulliseen tutkimukseen liittyy suora vuorovaikutuskontakti tutkijan ja tutkittavan välillä. Tutkimus tehdään oikeassa kontekstissaan, jolloin tutkija menee ilmiön pariin haastattelemaan ja/tai havainnoimaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulokset pätevät vain tutkimuskohteen osalta, joten niitä ei voida yleistää. (Kananen 2014, 18-19.)

Opinnäytetyön tutkimusotteeksi valikoitui laadullinen tutkimus, sillä se todettiin soveltuvaksi parhaiten tutkimuksen tarkoitukseen ja tavoitteiden saavuttamiseen. Tutkimuksessa tutkittava ilmiö on nuorten kokemus osallisuudesta, jota haluttiin selvittää ja kuvailla. Tutkimus tehtiin yhdessä tietyssä nuorisokodissa, jolloin tarkoituksena ei siis ollut saada yleistettävissä olevia tuloksia, vaan tutkia osallisuuden kokemuksia ja osallisuuden toteutumista juuri tässä kyseisessä nuorisokodissa. Tutkimus tehtiin nuorten omassa ympäristössä nuorisokodissa haastatteluin.

4.5 Aineiston hankinta

Aineisto on tietoa, jota kerätään tutkimuskysymyksiä ratkaisemiseksi (Kananen 2014, 41). Tässä opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua, tarkemmin määriteltynä teemahaastattelua. Haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluina, eli nuoret haastateltiin jokainen yksitellen ennalta sovittuina ajankohtina. Menetelmää valitessa punnittiin yhteistyökumppanin kanssa vaihtoehtona myös ryhmähaastattelua. Sen etuina olisi ollut esimerkiksi erilaiset näkökulmat, joista voisi syntyä hyvää keskustelua. Ryhmätilanne olisi myös todennäköisesti ollut vapautuneempi tunnelmaltaan verrattuna yksilöhaastattelutilanteeseen. Lopulta päädyttiin kuitenkin yksilöhaastatteluihin. Syinä tähän olivat muun muassa se, että ryhmätilanteessa hiljaisemmat ja ujommat persoonat jäisivät helposti taka-alalle. Muiden nuorten läsnäolo olisi saattanut myös vaikuttaa siihen, mitä haluaa sanoa ja jakaa yhteisesti.

Haastattelu on käytetyin menetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelun etuna on se, että aineiston keruuta on mahdollista säädellä joustavasti tilanteen mukaan ja vastaajia myötäillen. Haastattelussa kysymyksiä järjestystä on mahdollista säädellä ja vastauksia voi paremmin tulkita verrattuna esimerkiksi postikyselyyn. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 205.) Haastatteluissa on huomioitava se, että kieli ei ole yksiselitteistä ja sanat voidaan

ymmärtää monin tavoin. Haastateltava voi myös tuottaa tietoa tilanteen mukaisesti, jolloin sanat eivät välttämättä vastaa todellisuutta. Tutkijalta vaaditaan herkkyyttä lukea ja nähdä ”rivien välistä”. Tutkittavan sanomisia ei voi ottaa tutkimustuloksiksi analysointivaiheessa ilman tulkintaa. (Kananen 2014, 71.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelu on aineistonkeruumenetelmä, jossa tutkija on etukäteen miettinyt ilmiön pohjalta yleisluontoiset teemat, eli aiheet, joista haastateltavan kanssa keskustellaan. Teemat valikoidaan ilmiöön liittyvien ennakkonäkemyksen pohjalta. Keskustelu etenee haastateltavan ehdoilla, jolloin hän saa vapaasti kertoa valitusta teemasta. Tutkijan tehtävänä on pitää aihe aihealueessa ja esittää keskustelun aikana haastateltavalle tarkentavia kysymyksiä. Tutkija oppii keskustelun myötä ymmärtämään ilmiötä ja ymmärrys synnyttää kysymyksiä, jolloin haastattelu etenee teeman osalta yleiseltä tasolta yksityiskohtaisemmalle ja syvemmälle tasolle. (Kananen 2014, 76-78.)

Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi joustavuutensa ja toisaalta myös puolistrukturoidun luonteensa vuoksi. Se mahdollistaa sen, että nuori voi vapaasti kertoa ajatuksiaan ja hänelle voi esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelussa oli kuitenkin olemassa runko, jonka mukaan edettiin. Tällöin ilmiöstä tuli keskusteltua valittujen teemojen kautta. Haastattelurunko (Liite 2) on rakennettu pohjautuen osallisuuden porrasmalleihin (kts. luku 2.2) sekä Lastensuojelun käsikirjan osallisuuden rakentumisen osatekijöihin (kts. luku 3.4).

Haastattelussa oli kolme pääteemaa: osallisuuden kokemukset päivittäisessä toiminnassa, omaohjaajatyöskentelyssä ja viimeisenä kehittämiskohteet. Teemat valikoituivat yhteistyökumppanin kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Tämä jako tehtiin siksi, että haluttiin selvittää osallisuuden kokemuksia liittyen nuorisokodin päivittäiseen toimintaan sekä yhteisöön, ja erikseen nuoren omien asioiden hoitoon ja sijoitukseen liittyen. Lisäksi haluttiin kysyä nuorilta kehittämistarpeita ja -ideoita. Kahden ensimmäisen teeman tarkentavissa kysymyksissä haluttiin selvittää koettua mahdollisuutta vaikuttamiseen ja päätöksentekoon, miten tiedon-saanti toteutuu, miten mielipiteitä selvitetään ja niitä huomioidaan sekä mitkä asiat toimivat hyvin tai huonosti. Päivittäisen toiminnan osalta haluttiin kysyä erityisesti yhteisökokouksista, joita nuorisokodissa on kerran viikossa. Tämä valinta tehtiin siksi, että yhteisökokoukset nähtiin ohjaajien kanssa keskustellessa näkyvimpänä ja yhtenä tärkeimpänä osallistumisen ja vaikuttamisen paikkana nuorille. Nuoren sijoitukseen liittyviä asioita hoitaa nuorisokodissa nuoren omaohjaajat, joiden kanssa nuori pitää viikoittain omaohjaajahetkiä. Nuorilta haluttiin kysyä kokemuksia neuvotteluista, sillä ne ovat tärkeitä kohtia sijoitusprosessissa. Neuvotteluilla tarkoitetaan sijoitusprosessin aikana tietyin väliajoin pidettäviä tapaamisia, joihin osallistuu tilanteesta riippuen tavallisesti nuori, sosiaalityöntekijä, nuoren vanhempi tai vanhemmat, nuorisokodin ohjaaja sekä mahdollisesti nuoren muita läheisiä ja tahojen edustajia.

Neuvotteluissa tehdään katsaus nuoren tilanteeseen, tarkastellaan sijoituksen tavoitteita ja jatkoa.

Aineistoa oli tarkoitus kerätä yhteensä seitsemältä nuorelta tarkoittaen sitä, että kaikki nuorisokodin nuoret haastateltaisiin. Nuorisokoti on seitsemänpaikkainen, joten seitsemän haastattelua olisi antanut kattavimman käsityksen ilmiöstä. Nuorisokodissa nuorten tilanteet voivat muuttua nopeallakin aikataululla, joten haastateltavien määrä riippui siitä, kuinka monta nuorta nuorisokodissa haastatteluntekohetkellä asui. Haastattelujen tultua ajankohtaisiksi, tutkimukseen pyydettiin osallistumaan yhteensä kuutta nuorta. Yksi nuorista oli juuri muuttanut taloon, hänen kanssaan keskusteltiin asiasta ja todettiin yhdessä, että hän ei osallistu.

Nuorten kanssa käytiin läpi Saatekirje ja suostumus tutkimukseen osallistumiseksi (Liite 1). Siinä kerrottiin, mistä tutkimuksessa on kyse, miksi heitä halutaan haastatella, ja mihin vastauksia käytetään. Nuorille kerrottiin, että kerättävää aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja täysin anonymisti, ja nuoret eivät ole tunnistettavissa valmiista opinnäytetyöstä. Tutkija olisi ainoa, joka aineistoa käsittelee. Aineisto nauhoitetaan ja litteroidaan tietokoneella anonymisti ja nauhat poistetaan ja litteroinnit hävitetään poistamalla tiedostot tietokoneen muistista. Kirjeessä pyydettiin myös kirjallisesti suostumusta sekä nuorelta itseltään, että huoltajalta. Ilman huoltajan suostumusta nuori ei saanut osallistua tutkimukseen. Suostumuslomakkeen ollessa täytetty, nuoren oli mahdollista osallistua tutkimukseen. Nuorille kerrottiin, että tutkimuksesta voi vetäytyä pois missä vaiheessa tahansa. Tutkimukseen osallistuminen, haluttomuus osallistua ja tutkimuksesta kesken kaiken vetäytyminen eivät millään tavalla vaikuttaisi nuoren asemaan tai kohteluun nuorisokodissa. Syytä tutkimuksesta vetäytymiselle ei tarvitsisi myös kertoa kenellekään.

Nuorelle kerrottiin saatekirjeen läpikäymisen yhteydessä, että nuori saisi osallistumisesta palkinnoksi ilmaislipun elokuviin. Nuorisokoti kustansi liput. Tämä päätös tehtiin, koska ajateltiin lippujen motivoivan osallistumiseen. Haastateltavien määrä olisi pieni, vaikka kaikki nuoret osallistuisivat, joten osallistujien määrä haluttiin maksimoida. Liput selvästi toimivat motivaattorina, mutta toisaalta osa nuorista oli osallistumassa myös ennen kuin olivat kuulleet palkinnosta. Tutkimukseen halusi ja sai luvan osallistua kaikki kuusi nuorta. Saatekirjeen läpikäymisen yhteydessä kävimme lyhyesti läpi sitä, mitä osallisuus tarkoittaa. Käsite osoittautui haastavaksi ymmärtää. Tästä syystä jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla nuorelle annettiin paperilla etukäteen teemahaastattelun runko sekä mind map -kuva (Liite 3), joka pohjautui Lastensuojelun käsikirjan osallisuuden rakentumisen osatekijöihin (kts. luku 3.4).

Itse haastattelujen ajankohdat sovimme nuoren kanssa. Kaikki haastattelut toteutettiin parin viikon sisällä siitä, kun lupa haastattelun osallistumisesta oli saatu myös huoltajalta. Nuori sai itse valita talossa paikan, missä haastattelu pidettiin, jotta ympäristö tuntuisi mahdollisimman mukavalta. Osa nuorista halusi pitää haastattelun nuoren omassa huoneessa, osa

yhteisessä oleskelutilassa tai ohjaajien toimistossa. Haastattelut toteutettiin niin, että muita ei ollut läsnä haastattelutilanteessa eikä kuuloetäisyydellä. Haastattelut aloitettiin käymällä lyhyesti läpi se, mitä osallisuus tarkoittaa. Tämän lisäksi kävimme yhdessä läpi mind map -kuvan osallisuuden rakentumisen osatekijöistä. Osa nuorista oli perehtynyt annettuihin materiaaleihin etukäteen, osa ei, eikä nuorilta sitä edellytettykään. Mind map osoittautui havainnollistavaksi keinoksi käydä osallisuutta läpi. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia. Pisin haastattelu kesti 45 minuuttia, ja lyhyin 15 minuuttia.

Haastattelut äänitettiin nauhurilla, jolloin ei tarvinnut tehdä muistiinpanoja, ja haastattelutilanne oli sen osalta mahdollisimman luonnollinen. Haastattelut sujuivat melko hyvin. Osallisuus oli haastava ymmärtää, ja joidenkin kysymysten kohdalla täytyi jonkin verran tarkentaa sitä, mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Nuorimpien vastaajien kohdalla pyrittiin esittämään kysymyksiä ikä huomioiden, eli yksinkertaistetusti ja esimerkein. Nuoria kehoitettiin tarkentamaan ja kysymään, jos he kokivat kysymyksen hankalana. Haastatteluiden jälkeen kysyin nuorilta suullisesti palautetta haastattelusta tulevia haastatteluja ajatellen. Kysymykset koettiin sekä vaikeina että helppoina, ja tunnelma koettiin pääosin rentona. Jo tehtyjen haastatteluiden perusteella pyrin seuraavissa haastatteluissa muotoilemaan kysymykset ymmärrettävämmin.

4.6 Aineiston analyysi

Haastattelut litteroitiin, eli muutettiin kirjalliseen muotoon tietokoneella aineiston analysoimiseksi. Teemahaastattelun aineisto kirjattiin tekstimuotoon mahdollisimman sanatarkasti. Tutkija ratkaisee itse, mitä kaikkea hän litteroi (Kananen 2014, 102). Tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta, ja riippuu tutkimuksesta, kuinka tarkka litterointi on tarpeellinen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 139-140). Litteroinnin tekee haastavaksi se, että etukäteen ei voi tietää, mitä aineistosta lopulta tarvitaan (Kananen 2014, 102). Tämän opinnäytetyön haastattelut litteroin haastateltavien sanomisten osalta sanasta sanaan poissulkien tauot, eleet, äännähdykset ja äänenpainot. Tähän päädyin sillä perusteella, että kovin yksityiskohtainen litterointi ei ollut tarpeellinen, mutta en halunnut rajata sisältöä juurikaan vielä tässä vaiheessa. Sanasta sanaan litterointi mahdollisti myös sen, että haastattelusta oli mahdollista käyttää sitaatteja tuloksia raportoitaessa. Haastattelijan puheenvuoroja ei litteroitu sanatarkasti, vaan vain sisällön kannalta olennainen jätettiin. Tämä tarkoittaa sitä, että kysymykset on kirjattu yksinkertaistetusti ja jättäen pois täytesanat, kesken jääneet tavut sekä toiston. Litterointi oli hidas vaihe, sillä se vaati useaan kertaan äänitteen kuuntelemista sen varmistamiseksi, että asia tulee kirjatuksi oikein.

Aineistoa ei ole mahdollista analysoida, ennen sen lukemista useaan kertaan. Tämän seurauksena aineistosta alkaa yleensä nousta ajatuksia ja kysymyksiä, jolloin analysointi sujuu helpommin ja paremmin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143.) Litteroinnin jälkeen luin aineistoa useita kertoja, jonka myötä aineisto tuli tutuksi ja alkoi selkeytyä.

Tässä tutkimuksessa käytettiin sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perus analyysimenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 103). Aineiston analyysi, tulkitseminen ja johtopäätösten teko ovat tutkimuksen ydinasia ja se, mihin tutkimuksessa tähdätään. Analyysin myötä tutkijalle selviää se, millaisia vastauksia tutkimusongelmiin saadaan. Aineiston käsitteleminen ja analysointi aloitetaan mahdollisimman pian haastattelun teon jälkeen, kun haastattelu vielä inspiroi tutkijaa. Laadullisessa tutkimuksessa usein analyysivaihe koetaan haastavaksi. Tiukkoja sääntöjä ei ole olemassa ja vaihtoehtoja analysoinnin tekemiseksi on monia. Tutkija tekee alustavia valintoja jo tutustuessaan aineistoon. Analyysimenetelmä valitaan sen mukaan, millä voidaan saada parhaiten vastaus kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 1997, 221, 224.) Tässä tutkimuksessa on käytetty teemoittelua.

Teemoiteltaessa aineisto ryhmitellään ja pilkotaan erilaisten aihepiirien mukaan. Siinä painottuu se, mitä haastateltavat ovat mistäkin aihepiiristä sanoneet. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105, 107.) Tutkija tekee siis tulkintoja haastateltavan sanomisista. Teemat ovat nousseet aineistosta esiin ja ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Teemahaastattelussa teemat voivat pohjautua haastattelun teemoihin. On myös odotettavaa, että ainakin lähtökohtateemat nousevat aineistosta esiin. Tämän lisäksi esiin nousee useita muita teemoja, jotka voivat olla paljon lähtökohtateemoja mielenkiintoisempia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173.)

Teemoittelu oli luonnollinen valinta haastattelujen ollessa teemahaastatteluja. Usean lukukerran jälkeen aineistosta oli saanut hyvän kokonaiskuvan. Lukiessa tehtiin merkintöjä ja muistiinpanoja. Tämän jälkeen etsittiin ja merkittiin kustakin haastattelusta kohdat, joiden koettiin liittyvän kuhunkin teemahaastattelun teemaan. Kohdat jaoteltiin teemojen alle erillisille dokumenteille tekstinkäsittelyohjelmalla. Tässä kohtaa aineistosta alkoi tippua pois tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisia asioita. Tämän jälkeen kutakin teemaa käsiteltiin erikseen. Kunkin teeman kohdalla aineistosta etsittiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä pohdittiin syvempiä merkityksiä haastateltavien sanomisista. Aineistosta nousi näin alkuperäisten teemojen oheen joitakin uusia teemoja, jotka aineistossa toistui. Lopuksi alkuperäisestä aineistosta etsittiin sitaatteja elävöittämään tekstiä ja perustelemaan tehtyjä tulkintoja. Läpi analyysin mielessä tuli koko ajan pitää tutkimuskysymykset, joihin haluttiin saada vastauksia. Tällä pyrittiin välttämään keskittymisen tutkimuksen kannalta epäolennaisiin asioihin. Analyysivaihe oli alkuperäisiin teemoihin jaottelun jälkeen aikaa vievä ja melko työläs vaihe. Se vaati paljon valintojen tekoa ja siihen liittyvää epävarmuuden sietämistä.

4.7 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen tekemiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä, joita tulee tutkijana pohtia. Tässä opinnäytetyössä yksi keskeinen eettinen kysymys on tutkijan kaksoisrooli tutkijan työskennellessä kyseisessä nuorisokodissa. Asetelma voi vaikuttaa kerättävään aineistoon, eli nuorten antamiin vastauksiin, ja sitä kautta tutkimuksen luotettavuuteen.

Haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnaista, eli haastateltava saattaa puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. Haastatteluun sisältyy virhetilanteita. Ne voivat johtua haastateltavasta, haastattelijasta tai kokonaisuudessaan haastattelutilanteesta. Haastateltava voi esimerkiksi kokea tilanteen pelottavana. Luotettavuutta voi heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 1997, 206-207.)

Haastattelutilanne voi tuntua epänormaalilta ja nostaa pintaan tunteita, kuten jännitystä. Tilanteesta pyritään tekemään mahdollisimman luonnollinen. Haastattelut järjestetään nuorisokodin tiloissa, eli nuorelle tutussa ympäristössä. Epänormaalilta tuntuva tilanne voi vaikuttaa haastattelussa annettaviin vastauksiin. Haastattelija on nuorille tuttu ihminen, joka todennäköisesti tekee haastattelutilanteesta vapautuneemman kuin silloin, jos haastattelija olisi nuorelle entuudestaan tuntematon. Tuttuus voi toisaalta vaikuttaa nuoren antamiin vastauksiin. Työskennellessä lähes päivittäin ohjaajan roolissa nuorten parissa, voi tämä asetelma vaikuttaa siihen, millaisia vastauksia nuori antaa, eli kuinka rehellisesti nuori vastaukset antaa. Nuorella on todennäköisesti jo olemassa luottamussuhde haastattelijaan, jolloin hän oletettavasti myös uskaltaa tuoda mielipiteitään esiin. Toisaalta voi käydä myös niin, että nuori on lojaali ohjaajaa, eli tässä tapauksessa haastattelijaa kohtaan. Nuori voi sanoa asioita, joita olettaa haastattelijan haluavan kuulla tai ei halua tuoda esiin epäkohtia. Nuoren ja haastattelijan välisen suhteen laatu voi myös vaikuttaa haastattelutilanteeseen, ja sitä kautta vastauksiin. Haastattelijan tulee olla varovainen siinä, että pysyy tutkijan roolissa. Tällä tarkoitan sitä, että ennakkotietojen, omien näkemysten ja ohjaaja-nuori -suhteen ei saa antaa vaikuttaa haastattelutilanteessa eikä haastatteluaineiston analysoinnissa.

Nuorelle korostetaan, että hän voi antaa vastaukset täysin rehellisesti eikä hänen antamillaan vastauksilla ole vaikutusta hänen olemiseen nuorisokodissa tai siihen, miten häneen suhtaudutaan. Nuorelle myös kerrotaan, että hänellä on lupa olla vastaamatta, jos haastattelussa on aiheita tai kysymyksiä, joihin hän ei halua vastata.

Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan antamalla mahdollisuus päättää, haluaako osallistua tutkimukseen vai ei. Yleensä tutkimukseen osallistuvilta edellytetään suostumus. Tutkijan tulee miettiä, millaista tietoa henkilöille annetaan ja mitä riskejä osallistumiseen sisältyy. (Hirsjärvi ym. 1997, 25.)

Etiikan näkökulmasta on huomioitava tutkimuksen haastateltavien alaikäisyys. Lapsen tutkimukseen osallistumisesta, lääketieteellistä tutkimusta lukuun ottamatta, ei ole säädetty laissa. Se, kuka päättää lapsen tutkimukseen osallistumisesta, on monenlaisia käytänteitä. Yleisesti ottaen lapsen oman suostumuksen lisäksi lähdetään siitä, että alle 18-vuotiaan

lapsen osallistumiseen tarvitaan huoltajan suostumus. Huoltaja voi näin ollen kieltää lasta osallistumasta. (Nieminen 2010, 33,35.)

Tämän tutkimuksen haastateltavista osa on lähempänä täysi-ikäisyyttä ja osa 13-vuotta juuri täyttäneitä. Nuorilta sekä vanhemmilta kysyttiin kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumisesta. Jos vanhempi olisi kieltänyt tutkimukseen osallistumisen, ei nuori siinä tapauksessa olisi osallistunut. Luonnollisesti pienempi aineisto antaa suppeammat tulokset. Tutkimuksessa oli tarkoituksena haastatella seitsemää nuorta, eli otanta oli pieni. Tutkimuksella ja vastausten hyödyntämisellä tähdätään lapsen osallisuuden parempaan toteutumiseen nuorisokodissa, ja tämä on ennen kaikkea positiivinen asia nuorten kannaltaan.

Tutkimuslupaa kysyttäessä nuorten kanssa käytiin vielä suullisesti läpi se, mistä tutkimuksessa on kysymys, miksi heitä halutaan haastatella ja mikä on tutkimuksen tavoite. Nuorisokodissa on laaja ikähaarukka, joten oli tärkeää käydä asiat läpi jokaisen nuoren kanssa niin, että asiat tulivat ymmärretyksi. Osallisuus ei käsitteenä välttämättä ole selvä nuorille, joten se avattiin myös erikseen vielä ennen haastattelua. Myös haastattelun aikana tuli ottaa huomioon kysymysten muotoilu, jotta nuori ymmärsi kysymyksen.

Itse haastattelutilanteeseen liittyy huomioon otettavia asioita tulosten luotettavuuteen liittyen. Haastateltavan tulee olla neutraali sanoiltaan ja eleiltään, eli vastauksiin ei tule ottaa millään tavalla kantaa. Vaarana on muutoin se, että haastateltava alkaa tuottaa halutunlaisia vastauksia, jolloin aineisto vinoutuu. Sanojen asettamista haastateltavan suuhun tulee ehdottomasti välttää. Haastatteluissa piilee aineiston saastuttamisen vaara. Tutkija voi tekemillään valinnoilla tuottaa haluamansa aineiston. (Kananen 2014, 84-85.)

5 Tutkimustulokset

Tutkimuksella oli tarkoitus kartoittaa nuorten kokemuksia osallisuudesta nuorisokodissa. Kokemuksia kartoitettiin liittyen päivittäiseen toimintaan sekä omaohjaajatyöskentelyyn, joka pitää sisällään nuoreen itseensä sekä sijoitukseen liittyvät asiat. Nuorilta haluttiin kuulla kokemuksia siitä, miten heidän on mahdollista osallistua ja vaikuttaa, saavatko nuoret riittävästi tietoa omista asioistaan sekä kysytäänkö ja kuunnellaanko heidän mielipiteitään. Lisäksi nuorilta kysyttiin ideoita toiminnan kehittämiseksi. Tuloksiksi nousseet teemat ovat osallistumisen muodot ja mahdollisuudet päivittäisessä toiminnassa, vaikutusmahdollisuudet yhteisön asioihin, yhteisökokous vaikuttamisen kanavana, vaikuttaminen omaohjaajatyöskentelyyn, neuvottelut, tiedonsaanti omiin asioihin liittyen, kokemus osallisuuden toteutumisesta ja sen merkityksestä sekä viimeisenä kehittämisideat.

Haastatteluissa nuorilta kysyttiin aluksi taustatietoina ikä sekä sijoituksen pituus kyseisessä nuorisokodissa. Haastateltavat olivat haastatteluntekohetkellä iältään 13-17-vuotiaita. Sijoitusten pituudet vaihtelivat pisimmillään vajaasta kahdesta vuodesta lyhyimmillään viiteen

kuukauteen. Ikähaarukka oli siis suuri ja jokainen haastatelluista oli ehtinyt asua nuorisokodissa jo jonkin aikaa. Tuloksissa kursivoidut kohdat ovat sitaatteja nuorten haastatteluista.

5.1 Osallistumisen muodot ja mahdollisuudet päivittäisessä toiminnassa

Osallistumismahdollisuuksista puhuessaan nuoret kokivat, että halutessaan nuorisokodissa voi osallistua päivittäin ja usealla eri tavalla. Nuorten mainitsemia osallistumisen paikkoja olivat yhteinen ruokailu päivittäin, kerran viikossa tehtävä yhteinen kauppareissu nuorten ja ohjaajan kanssa, kerran viikossa oleva yhteisöllinen ilta, sunnuntaisin oleva yhteisökokous, viikoittainen osallistuminen ruoanlaittoon, omaohjaajahetket sekä yhden yleisen tilan siivous kerran viikossa oman huoneen lisäksi. Lisäksi nuoret kertoivat välillä tehtävän jotakin ennalta suunnittelematta yhdessä, kuten katsotaan elokuvaa. Kaksi nuorista kertoi, että heille tarjotaan rakenteisiin kuuluvien asioiden lisäksi mahdollisuuksia osallistua ja tehdä asioita yhdessä.

”No ite en tällä hetkellä osallistu nii kauheesti, mut kyl mulle aina tarjotaan sitä. Tarjotaan aina kaikkee tekemistä ja sitä, et haluat sä vaikka mennä ulos pelaamaan jotai tai pelaa lautapelejä tai tällee näi, mutta ite tykkään olla huoneessani.”

Yhteisöllinen ilta nousi esiin yhtä lukuun ottamatta jokaisen nuoren puhuessa osallistumisesta. Yhteisöllinen ilta on kerran viikossa, ja siihen osallistuu nuoret ja vuorossa olevat ohjaajat. Silloin tehdään jotakin yhdessä talossa tai muualla. Nuoret pääosin kokivat yhteisölliset illat mielekkäinä riippuen siitä, mikä aktiviteetti on. Hyvänä asiana pidettiin sitä, että nuoret saavat päättää yhdessä aktiviteetin. Nuorten puheista nousi esiin yhteisen tekemisen tärkeys, eli se, että kerran viikossa tulee tehtyä jotakin muiden nuorten ja ohjaajien kanssa. Nuoret kuvailivat, miten muiden nuorten kanssa ei tule kovinkaan usein tehtyä asioita, vaikka asutaankin yhdessä. Erityisesti esiin nousi tekeminen, joka tapahtuu muualla kuin nuorisokodin tiloissa. Yksi nuorista piti hyvänä asiana sitä, että pääsee osallistumaan maksullisiin aktiviteetteihin, joihin ei muuten välttämättä olisi varaa.

5.2 Vaikutusmahdollisuudet yhteisön asioihin

Haastatteluissa kaikki nuoret kokivat, että nuorisokodissa on mahdollista vaikuttaa lähes kaikkeen, mikä koskee yhteisöä ja nuoria. Nuorten mukaan kaikkeen ei aina voi vaikuttaa haluamallaan tavalla, mutta aina on mahdollisuus ehdottaa asioita.

Lähes kaikki nuoret nostivat esiin kerran viikossa olevan yhteisöllisen illan. Nuoret kertoivat, miten yhteisökokouksessa päätetään yhdessä seuraavan viikon yhteisölliselle illalle aktiviteetti, eli jokainen voi toivoa mieleistään tekemistä, ja päätös tehdään äänestämällä. Tämän lisäksi nuoret kokivat voivansa vaikuttaa ruokalistoihin, joihin saa esittää omia toiveitaan. Lisäksi esiin nousi mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä ruokaa valmistaa ja miten itse sen valmistaa omalla ruoanlaittovuorollaan. Viikoittaisella kauppareissulla nuoret kokivat voivansa vaikuttaa siihen, mitä kaupasta ostetaan.

Yksi nuorista nosti esiin vaikuttamismahdollisuudet omaan hyvinvointiin. Hän koki, että nuorisokodissa toiset otetaan hyvin huomioon ja toisten häiritsevään käytökseen puututaan, jotta jokaisella olisi mahdollisimman hyvä olla.

Kaksi nuorista kertoi, että nuorisokodissa oli taannoin järjestetty nuorten kehittämisilta. He kokivat sen olevan hyvä keino päästä vaikuttamaan asioihin. Kehittämisillassa ohjaajat kuulevat nuorten ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä asioista, jotka eivät nuorten kokeman mukaan toimi, ja joissa olisi nuorten mielestä parantamisen varaa. Tästä syntyi kokemus, että nuorten ajatuksilla on merkitystä ja koettuja epäkohtia halutaan muuttaa.

Vaikuttamisen kannalta tärkeimpänä kanavana pidettiin yhteisökokousta. Nuoret kokivat myös, että voivat kertoa mielipiteitään ja toiveitaan omaohjaajahetkillä ja arjessa ohjaajille. Yksi nuorista nosti esiin ohjaajien kiireen, kun kertoi taannoin halunneensa keskustella ohjaajan kanssa, mutta ohjaaja ei sillä hetkellä ehtinyt paneutumaan asiaan. Asiaan oli palattu myöhemmin.

”No, onkohan mulla mitää mihin mä en vois vaikuttaa. Suurin osa asioista mä nään, et on vaikutettavissa tai ehdotettavissa. Välttämättä niihin ei voi vaikuttaa, mut voi aina ehdottaa. Sit täällä aina ohjaajat keskustelee siitä, että ehdotetaa vaikka iltapalalla (yhteisökokouksessa) jotai uutta sääntöä tai jotai.”

Enemmistö nuorista koki haastavana keksiä asioita, joihin ei olisi mahdollisuutta vaikuttaa. Nuoret puhuivat ”isoista asioista” sekä ”ohjaajien asioista”. Ohjaajiin liittyviä asioita oli työvuorot sekä se, mistä ohjaajat puhuvat keskenään. Yksi nuorista koki, että asiat välillä muuttuvat matkan varrella, kun tieto siirtyy ohjaajien ja muiden tahojen välillä. Yksi nuorista koki ainoana vaikuttamattomissa olevana asiana sellaiset asiat, jotka eivät ole nuorisokodin päätettävissä, kuten videopelien ikäraajat. Esiin nousi säännöt, ruokailuajat, nukkumaanmenoajat sekä kotiinpaluuajat, jotka ovat osa nuorisokodin rakenteita. Yksi nuorista kertoi, että oli ottanut paluuajat puheeksi yhteisökokouksessa, asia oli viety ohjaajien palaveriin, mutta paluu-aikoihin ei tullut muutosta. Asiasta puhunut nuori kertoi, että nukkumaanmeno- ja paluu-aikoihin voi saada joustoa, jos nuorella on mennyt hyvin. Yksi nuorista puhui johtajan päätösvalasta. Hän kuvaili, kuinka johtajalla on viimeinen sana päätösten teossa ja päätökseen voi yrittää vaikuttaa, mutta se ei välttämättä onnistu.

Asioihin vaikuttamiseen liittyy läheisesti mielipiteiden kysyminen nuorilta ja se, miten esitettyihin mielipiteisiin, toiveisiin ja ehdotuksiin tavallisesti reagoidaan. Nuorten kokemusten mukaan mielipiteitä kysytään nuorta itseä koskevista asioista sekä asioista, jotka koskevat kaikkia nuoria ja yhteisöä. Nuoret kokivat, että mielipiteitä kysytään erityisesti yhteisökokouksissa. Nuoret kokivat, että heidän esiin tuomansa asiat on yleensä kuultu ja otettu hyvin vastaan ohjaajien taholta. Yksi nuorista koki, että kaikkien nuorten mielipiteillä ei ole aina ollut samanlaista painoarvoa, vaan toisten mielipiteet ovat painaneet enemmän päätöksenteossa.

Ohjaajat siis tekivät päätökset joidenkin toisten nuorten toiveiden mukaisesti. Nuori oli ottanut asian puheeksi ja koki tähän tulleen sittemmin muutos parempaan.

Haastatteluissa useampi nuori puhui perusteluiden tärkeydestä, eli siitä, että ohjaajat antavat perustelun tehdyn päätöksen taustalla. On tärkeää ymmärtää, miksi jokin päätös on tehty. Jos perustelu on hyvä ja järkevä, niin nuori hyvin todennäköisesti myös hyväksyy päätöksen, vaikka se ei olisi itselle mieluinen. Nuori huomaa, jos asiaa ei ole oikeasti pohdittu. Tästä tulee tunne, että on tullut sivuutetuksi ja omaa asiaa ei ole otettu vakavasti. Eräs nuorista muisteli kokemustaan, jossa hän oli saanut tekemälleen ehdotukselle kielteisen vastauksen eikä ollut saanut selitystä sille, miksi hänen ehdotuksensa ei mennyt läpi. Nuori kertoi saaneensa perusteluksi, että ”asia vain päätettiin näin palaverissa”. Tämä oli aiheuttanut nuorelle ärtymystä ja tunteen siitä, että hänen asiansa oli sivuutettu. Nuorten kokemusten mukaan ohjaajat pääosin antavat perustelut tehdyille päätöksille ja asioille.

5.3 Yhteisökokous vaikuttamisen kanavana

”No siel (yhteisökokouksessa) käsitellää just kaikki käsiteltävät asiat, ni vaikuttamisen kannalt se on tosi hyvä että siellä just kaikki nuoret istuu samas huoneessa, sit ne voi ehdottaa niille kyseisille ohjaajille jotain, ja sen jälkee ku ne keskustelee siitä myöhemmin, ni se on siis tosi hyvä vaikuttamisen kanava.”

Tärkeimmäksi vaikuttamiskanavaksi nuoret kokivat kerran viikossa sunnuntaisin olevan yhteisökokouksen. Yhtä nuorta lukuun ottamatta yhteisökokouksia pidettiin pääosin mukavina ja hyödyllisinä. Kokouksissa käydään läpi tiedotusasiat sekä tulevan viikon ohjelma. Nuoret kokiivat tämän tärkeänä, jotta pysyy ajan tasalla yhteisön asioista. Maininnan sai myös hyvä ruoka, jota kokouksessa yleensä on tarjolla, ja johon nuoret voivat vaikuttaa yhteisellä kauppareisulla mukana ollessaan. Yksi nuorista koki yhteisökokoukset epämiellyttävänä tilanteina henkilökohtaisista syistä johtuen.

Nuoret kuvailivat, kuinka yhteisökokouksissa voi osallistua päätösten tekemiseen sekä esittää mielipiteitä ja toiveita. Yhteisökokouksessa päätetään nuorten kanssa yhdessä seuraavan viikon yhteisöllisen illan aktiviteetti. Jokaiselta paikallaolijalta kysytään myös kuulumiset, jonka koettiin olevan hyvä asia, sillä muita nuoria ei välttämättä juuri näe muuten viikon aikana. Pari nuorista kertoi olevan mukavaa päästä juttelemaan muiden nuorten kanssa asioista.

”No, siellä (yhteisökokouksessa) just kysytään, et onks jotain ilmotettavaa tai jotain semmosta mitä haluis viedä ohjaajille. Siellä on just se missä yleensä niinku voi ehdottaa jotain ohjaajille tai jotain asioita. Niinku sen jälkee ne sit keskustelee niistä asioista myöhemmin, ni just sen takii mä nään että kaikkii mielipiteitä kuunnellaan.”

Yhteisökokouksessa ohjaaja kysyy nuorilta asioita, joita nuoret haluavat viedä ohjaajien käsiteltäväksi. Nuoret saavat siis ehdottaa ja toivoa asioita, joita ohjaajat käsittelevät

viikkopalaverissaan, ja asiasta tehty päätös käydään läpi seuraavassa yhteisökokouksessa. Tämä vaikutti olevan usealle nuorista erityisen tärkeä asioihin vaikuttamisen kannalta, sillä tästä tulee tunne, että voi itse vaikuttaa, omat ehdotukset otetaan huomioon, ja ne otetaan vakavasti.

5.4 Vaikuttaminen omaohjaajatyöskentelyyn

Nuoret kokivat voivansa vaikuttaa omaohjaajatyöskentelyssä omaohjaajahetkien aikatauluihin, sisältöön sekä joskus paikkaan, jossa omaohjaajahetki pidetään. Neljä nuorista puhui siitä, kuinka heillä on mahdollisuus itse valita omaohjaajahetken ajankohta sen puitteissa, miten omaohjaajat ovat paikalla. Kaksi nuorista oli tyytyväisiä siihen, että sovitusta omaohjaajahetkien ajankohdista voidaan tarvittaessa joustaa, tai jos nuorelle ei sovi omaohjaajien työvuorojen puitteissa, niin omaohjaajahetken voi tarvittaessa pitää jonkun toisenkin ohjaajan kanssa, tai jättää pitämättä.

”Mä voin esim. niinku ehdottaa sitä omisaikaa, tai siihe viikko-ohjelmaa niiku laitetaa ne ajat millo omikset on paikalla, ja sit mä saan niiku päättää niist, et minkä mä haluun, et sitä ei päätetä mun puolesta. Sitte ain välil mul on ollut sillee, et me mennää aika usein johonki käymää, niinku tekee jotai erilaist. Mut yleensä se on sillee aik samanlaist, ku se on niinku arkee.”

”Aika lail kysytää, et esim. kerra paris kuukaudes ehkä mennää johonki ulos talon ulkopuolelle ja mult kysytää, et mitä mä haluun tehdä. Sit muutenki omisajoilla kysytään, et onks sul jotain asiaa, et mistä haluisit puhua.”

Sisällön osalta esiin nousi se, että nuorella on mahdollisuus vaikuttaa omaohjaajahetkellä käsiteltäviin asioihin ja siihen, mistä haluaa jutella. Yksi nuorista kertoi, että omaohjaaja kysyy häneltä kuulumisia, jolloin hänellä on tilaisuus tuoda esiin mielessä olevia asioita, joista haluaisi puhua. Esiin nousi myös mahdollisuus vaikuttaa omaohjaajahetken keston sen mukaan, kuinka paljon asiaa on. Yksi nuorista kertoi pitävänsä siitä, että voi vain olla ja viettää aikaa ohjaajan kanssa.

Yksi nuorista kuvaili voivansa vaikuttaa sosiaalityöntekijöille tehtäviin yhteenvetoihin, jotka omaohjaajat tekevät tietyin väliajoin nuoresta. Nuori kertoi, että käy yhteenvedot omaohjaajan kanssa läpi ja kuinka omaohjaajat kannustavat häntä tuomaan siihen omia ajatuksia esiin. Nuori piti tätä tärkeänä, jotta yhteenvetoon ei päädy virheellistä tietoa esimerkiksi väärinymmärrysten seurauksena.

Jokainen nuori puhui siitä, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa välillä paikkaan, jossa omaohjaajahetki pidetään. Omaohjaajahetket talon ulkopuolella koettiin hyvänä asiana ja arjesta poikkeavina. Tavallisella omaohjaajahetkellä omaohjaajahetki on keskustelua, mutta talon ulkopuolelle mennessä pääsee tekemään jotakin.

Haastattelussa yksi nuori kertoi, että ei voi vaikuttaa omaohjaajahetkissä rutiineihin, kuten viikko-ohjelman tekoon. Hän kertoi, että ei koe viikko-ohjelman tekoa itselle tarpeellisena, mutta joutuu tekemään sen siitä huolimatta. Nuori kertoi ymmärtävänsä, että viikko-ohjelma on ohjaajille hyödyllinen, jolloin ohjaajat tietävät nuoren menot ja suunnitelmat.

5.5 Neuvottelut

Neuvotteluiden osalta nuorten kokemukset erisivät paljon sen suhteen, miten he pystyvät vaikuttamaan asioihin. Yksi nuorista koki, että voi vaikuttaa hyvin neuvotteluihin, ja toinen koki, että ei voi vaikuttaa juuri ollenkaan. Muut nuoret kokivat vaikutusmahdollisuudet osittain hyvinä ja huonoina. Kolme nuorta nosti esiin sen, että eivät voi vaikuttaa neuvotteluiden ajankohtiin, vaan aika sovitaan aikuisten kesken ja ilmoitetaan nuorelle. Tämä luo tunteen siitä, että nuoren ajalla tai menoilla ei ole yhtä suurta merkitystä, kuin aikuisten. Esiin nousi myös vaikuttaminen neuvottelun sisältöön, josta nuorilla oli eriäviä kokemuksia. Neljä nuorta koki voivansa vaikuttaa siihen, mistä neuvotteluissa puhutaan. Yksi nuori koki, että se ei ole ollut mahdollista, sillä sosiaalityöntekijä on päättänyt keskusteltavat asiat. Yksi nuori kertoi, että hän ei osallistu neuvotteluissa muuten kuin olemalla läsnä. Kaikki nuoret kokivat, että saavat halutessaan tuotua omia ajatuksiaan esiin neuvotteluissa. Näiden vaikutuksesta asioiden käsittelyyn tai päätöksiin ei tullut esiin.

Myös vaikutusmahdollisuudet neuvotteluun osallistujiin jakoi kokemuksia. Osa nuorista koki voivansa päättää tai toivoa, ketä heidän neuvotteluihinsa osallistuu. Yksi nuori kertoi, että ei ole voinut vaikuttaa osallistujiin, vaikka on yrittänyt. Osoittautui, että osallistujista kysyminen nuorilta ja täten nuoren mielipiteen huomioiminen on tärkeää, vaikka olisikin oletettavaa, että nuori toivoo samojen henkilöiden osallistuvan, kuin edellisissä neuvotteluissa.

”Kyl mä siis tapaamisiin (neuvotteluihin) voin vaikuttaa, et mitä mä tuon siel esille ja mitä mä haluan kertoa. Mä voin sanoa ohjaajille, et jos mä en haluu et ne ilmottaa tai kertoo jotain. Sit niinku yleensä me keskustella ennen neuvottelua, että onks mul jotai siitä, tai jopa myös sen jälkeen, et onks mul jotai mist mä haluan viel keskustella.”

Osa nuorista kertoi, että ovat ennen neuvottelua käyneet ohjaajan kanssa läpi asioita, joista neuvottelussa todennäköisesti keskustellaan. Nuoret kertoivat, että heiltä on kysytty asioista, joita haluaisivat itse ottaa neuvottelussa puheeksi. Yksi nuorista kertoi, että näin ei hänen kohdallaan ole toimittu. Pari nuorta kertoi, että neuvotteluista ja siellä keskustelluista asioista on juteltu ohjaajan kanssa myös neuvottelun jälkeen. Itse neuvottelussa kaksi nuorta kertoi saaneensa halutessaan apua ohjaajalta asioiden esilletuomiseen, jos on ollut jokin aihe, jota nuori ei ole halunnut itse ottaa puheeksi.

5.6 Tiedonsaanti omiin asioihin liittyen

Kaikki nuoret kokivat, että saavat riittävästi tietoa omiin asioihinsa liittyen. Kukaan nuorista ei kaivannut enempää tietoa. Nuorilla oli kokemus siitä, että omaohjaajat eivät jätä nuoreen liittyviä asioita tarkoituksella kertomatta. Kaksi nuorista kertoi saaneensa hyvin tietoa omaan sijoitusprosessiin liittyen. He kokivat saaneensa hyvin tietoa muun muassa sijoituspäätöksestä ja termeistä. Yksi nuorista kertoi saaneensa paljon tukea tiedon muodossa omien asioiden hoitamiseen ja koki, että ei ole jäänyt ”oman onnen nojaan” asioiden kanssa.

Haastatteluissa kaksi nuorista kertoi, että saavat riittävästi tietoa, sillä hoitavat pääosin omat asiansa itse. Molemmat kertoivat, että haluavat ottaa paljon vastuuta omien asioidensa hoidossa, ja ovat vastuuta myös saaneet ohjaajilta. Nuoret kokivat, että ovat näin perillä omissa asioissaan, kun saavat itse hoitaa. Vastuu ei ollut kaikille nuorille haluttu asia. Yksi nuorista kertoi, että ohjaajat laittavat hoitamaan itse asioita, vaikka ei välttämättä haluaisi. Nuori kuitenkin kertoi ymmärtävänsä, että vastuuta tulee oppia kantamaan. Kukaan nuorista ei tuonut esiin tyytymättömyyttä vastuunjakoon itsensä ja omaohjaajien välillä.

5.7 Kokemus osallisuuden toteutumisesta ja sen merkityksestä

Haastatteluiden mukaan nuoret kokivat, että nuorisokodissa osallisuus on mahdollistettu ja nuoret kokivat olevansa pääosin hyvin osallisia niin omissa asioissaan, kuin nuorisokodin yhteisössäkkin. Osallisuus nähtiin olennaisena asiana nuorisokodissa viihtymisen kannalta.

”Mun mielest se (osallisuus) on tärkeätä tämmöses paikassa, et niinku saadaan kaikille nuorille hyvä olo ja ohjaajille, ja kaikille ketä tääl on, et niinku arki pysys kunnossa, ja et ihmi-set vois hyvin niinku henkisesti.”

”No just ne nuorten mielipiteet, et mikä se sana on... (haastattelija sanoo ”ottaa huomioon”) Kyllä, et se on hyvä. Ja vaik niit ei toteuttais, se on kummiski hyvä et ne otetaa vastaa. Ja tääl autetaa tarvittaes, ja nii. Joo, en tiiä, en muuttais mitään.”

Haastatteluista nousi esiin nuorten kuuntelemisen tärkeys sekä asioista keskustelemisen tärkeys. Yksi nuorista kertoi kokevansa, että nuoret ja ohjaajat ovat ”samalla viivalla”, jolloin ohjaajat eivät yksin päättä asioista, vaan asioista keskustellaan yhdessä. Nuoret kuvailivat viihtyvänsä nuorisokodissa, sillä heitä kuullaan ja heidät otetaan huomioon. Tunne asioihin vaikuttamisen mahdollisuudesta koettiin tärkeänä. Nuoret puhuivat mielipiteiden kysymisen tärkeydestä sekä siitä, että pääsevät osallistumaan sellaista päätösten tekemiseen, jotka koskettavat itseä. Yksi nuori kertoi kokevansa, että nuorisokodissa on vapaus tehdä ja sanoa asioita.

”Mä oisin olettanu että nuorisokoti ei oo näin hyvä paikka, et tääl ois näin vapaata, et tääl pystyis vaikuttaa asioihi. Mä oon kuullu joiltakuilta ihmisiltä, jotka on ollu laitoksissa, et niil

ei oo niin hyvä onni et ne ois päässy tämmösee paikkaa, et mun mielest tää paikka on hyvä just semmosena ku se on. Se on mun mielest tosi hyvä.”

Nuorisokodin ympäristöä kuvailtiin kodikkaaksi ja yhteisöä mukavaksi. Kaksi nuorista kertoi ilmapiirin nuorten kesken olevan hyvä, sillä ketään ei kiusata eikä toisten mielipiteitä väheksytä. Yksi nuorista pohti yhteisössä elämisen olevan hyvä asia tulevaisuutta ajatellen, sillä siten oppii ottamaan muita ihmisiä huomioon.

Useasta haastattelusta nousi nuorten kokemus siitä, että yhteinen tekeminen yhdessä nuorten ja ohjaajien kanssa on tärkeää. Nuoret puhuivat yhteisökokouksista, yhteisistä toimintailloista, viikoittaisesta kaupassa käymisestä yhdessä, retkistä, muusta epäsäännöllisestä yhdessä tekemisestä sekä yhteisistä ruokailuista. Ruokailuilla kokoonnutaan yhteen ja on mahdollista jutella ja vaihtaa kuulumisia muiden kanssa. Yksi nuorista kertoi tämän olevan tärkeää, koska kotona sellaisia on ollut harvoin. Yksi nuorista kertoi nuorten viihtyvän muuten paljon omissa oloissaan ja tehden omia juttujaan, joten ruokailuilla kaikki ovat paikalla.

Yksi nuorista pohti ruoanlaiton ja kaupassa käynnin merkitystä hänelle itselleen. Nuori kertoi, että on ruoanlaittovuorojen myötä oppinut valmistamaan erilaisia ruokia ja kaupassa käyntien myötä saanut kokemusta ruokaostoksilla käymisestä. Hän koki tärkeänä myös sen, että saa auttaa näissä omalla panoksellaan. Yksi nuorista kertoi, että hänelle tarjotaan usein mahdollisuutta osallistua erilaiseen yhteiseen tekemiseen yhdessä muiden nuorten tai ohjaajan kanssa, kuten ehdotetaan lautapeliä pelaamista tai ulos menoa. Toinen nuori kertoi välillä ohjaajien pyytävän mukaan kanssaan tekemään asioita, kuten leipomaa. Molemmat näistä nuorista pitivät tärkeänä sitä, että saavat tilanteessa itse päättää, osallistuvatko vai ei. Yhteistä tekemistä oli nuorten kokemusten mukaan riittävästi.

”Se on mun mielest tärkeä, et on semmone ihmine jolle pystyy puhuu, ja niinku joka sit taas kuuntelee, ja voidaa käydä jossain. Sen takii se on mulle tärkeä.”

Kaksi nuorista puhui omaohjaajan kanssa vietettävän ajan merkityksestä itselleen. Nuoret kokivat yhdessä vietettävän ajan tärkeänä ja samoin luottamuksellisen suhteen omaohjaajan kanssa, jotta voi puhua asioistaan, ja on joku, joka kuuntelee. Yksi nuori piti mukavana asiana sitä, että omaohjaaja osallistuu nuorelle tärkeisiin tapahtumiin, kuten syntymäpäiville.

”Mä tykkään, et se on olemassa se et pystyy olee osallisena asioissa, niinkun omissa ja itse yhteisön asioissa. Et otetaan huomioon ja niistä kommentteista ja kriittisestä ja positiivisesta ja muista asioista otetaan opiks ja pyritään muuttaa asioita, ja yritetään mahdollisimman nopeesti.”

Nuoret kokivat, että ilman mahdollisuutta olla osallisia, nuorisokodissa olisi tylsää ja olisi huono olla. Kaksi nuorista puhui sen tärkeydestä, että nuorten ajatuksista ollaan kiinnostuneita, otetaan opiksi asioista ja epäkohtia pyritään muuttamaan.

5.8 Kehittämiskohteet

Pari nuorta toivoi paluuaikoja myöhäistettävän puolella tunnilla tai tunnilla, ainakin viikonloppuisin. Nuoret perustelivat tätä pitkällä koulupäivillä ja välimatkoilla sekä julkisten kulkuneuvojen harvalla kulkuvälillä, jolloin koulupäivän jälkeen ei ehdi olla kauaa menoillaan ennen paluuaikaa. Toinen nuorista kertoi, että tarvittaessa voi ohjaajalta kysyä joustoa paluuiikaan. Hän ei itse kokenut tätä mielekkäänä, sillä hän tuntee olevansa myöhässä, jos muilla paluuaika on ollut aiemmin.

Yksi nuorista toivoi joustavuutta peliaikoihin tilanteen mukaan. Nuori kertoi ymmärtävänsä, miksi peliajat on asetettu, mutta hän koki ohjaajien suhtautuvan aikoihin turhan tiukasti. Nuori toivoi, että pelaamisen voisi lopettaa pelin kannalta suotuisassa kohdassa eikä kellon tarkasti silloin, kun peliaika loppuu. Yhden nuoren mielestä pelikonsolipelien ikärajoja noudatetaan nuorisokodissa turhan tarkasti.

Yksi nuorista haluaisi enemmän neuvottelun varaa viikkosiivousten tekemiseen. Nuori kertoi, että siivoukset tulee hoitaa viikoittain tiettyyn päivään mennessä, vaikka huone ei olisi sotkuihin ja siivouksille ei olisi aikaa. Hän toivoi, että siivouksen tarvetta katsottaisiin enemmän tilanteen mukaan, ja että siivouspäivän voisi katsoa oman kalenterin mukaan niin, että siivoaisi silloin kun sille on sopiva hetki. Nuori vertasi tätä omassa kodissa asumiseen, jossa siivoaa silloin kun on aikaa.

Yksi nuori toi esiin kehitettävänä kohteena sijaisten perehdytyksen. Nuori kertoi, että sijaiset eivät ole aina selvillä kaikista talon tavoista toimia. Esimerkkinä nuori kertoi, että sijaiset eivät välttämättä koputa nuoren oveen ennen sisälle tuloa.

”No yleensä on pakko. Jos on joku semmone akuutti juttu, ni ei sit oo pakko. Mut nii, kaikkeen osallistuminen on yleensä semmonen pakko.”

Kaksi nuorista nosti esiin vapaaehtoisuuden osallistua. Nuoret kertoivat, että toiset ohjaajat sanovat, että yhteiseen tekemiseen on pakko osallistua ja toiset sanovat osallistumisen olevan vapaaehtoista. Nuoret kokivat osallistumiseen liittyvän painostamista ohjaajien toimesta. Nuoret toivoivat heiltä kysyttävän, haluaako nuori osallistua vai ei, ja että heille annettaisiin vapaus valita ilman, että ohjaaja antaa ymmärtää osallistumisen olevan pakollista. Toinen nuorista kertoi kaikkeen yhteiseen tekemiseen olevan pakko osallistua, ellei ole jotakin akuuttia syytä olla osallistumatta.

”Nii, et kysytää mielipiteitä ja haluutko osallistua, et ei yritetä painostaa osallistumaan mi-hinkään. Mun mielestä ne on kaikist tärkeimmät. Et jos pakotetaa, ni tietenki sille (nuorelle) tulee huonompi olo, koska sil ei oo mukava olla siellä.”

Kaksi nuorista koki omaohjaajahetkiä olevan turhan usein. Nuoret kertoivat, että kerran vii-kossa pidettäessä ei usein riitä asiaa. Nuoret ehdottivat omaohjaajahetkien pitämistä joka toinen viikko ja viikko-ohjelman tekoa joka viikko. Nuoret kokivat, että omaohjaajan kanssa voi jutella tarvittaessa asioista muulloinkin, kun ennalta sovittuna omaohjaajahetkenä.

Yksi nuori parantaisi ohjaajien keskinäistä ja ohjaajien ja muiden tahojen välistä tiedonväli-tystä. Nuori kertoi, että välillä asiat ovat muuttuneet matkan varrella, ja tämä on aiheutta-nut ikäviä tilanteita. Nuori haluaisi ohjaajien olevan tarkempia siinä, miten asiat esittää.

Yksi nuorista kaipasi ohjaajilta ajoittain enemmän nuoren kanssa keskustelua ja kuuntele-mista sekä ratkaisun etsimistä yhdessä tilanteeseen. Nuori kuvaili tilannetta, jossa nuori ei halua lähteä kouluun. Sen sijaan, että ohjaaja patistaa nuorta lähtemään, nuori toivoi keskus-teltavan yhdessä asiasta sekä ohjaajan kuuntelevan nuoren omia tuntemuksia ja ajatuksia koulukuntoisuudesta. Nuori toivoi, että ohjaaja muodostaisi vasta tämän jälkeen mieli-piteensä siitä, tuleeko nuoren lähteä kouluun vai ei.

Kolme nuorista nosti kehitettäväksi kohteeksi neuvotteluiden ajankohtien sopimisen niin, että he pääsisivät itse vaikuttamaan ajankohtaan. Nuoret ehdottivat muun muassa, että sosiaali-työntekijä voisi jutella ajankohdasta suoraan nuoren kanssa, tai ainakin nuorilta kysyttävän, mikä aika nuorelle sopii.

Kaksi nuorista toivoi enemmän kuukausirahaa. Yksi nuorista toivoi puhelimenkäyttölupaa yh-teisille ruokailuille välttämään pitkästymistä tilanteissa, joissa ei ole keskusteltavaa muiden kanssa, tai ei vain huvita jutella kenenkään kanssa. Yhteisökokousten toivottiin alkavan myö-hemmin, ja niiden toivottiin kestävän vähemmän aikaa. Yksi nuori toivoi, että viikonloppuisin ohjaajat eivät herättäisi aamuisin, ja että yhteiselle kauppareissulle lähdettäisiin myöhemmin kuin klo 11, kuten tavallisesti tehdään.

6 Johtopäätökset

Lapsi on aina iästä riippumatta asianosainen omassa lastensuojeluasiassaan, ja sen perusteella hänen näkemyksensä on otettava huomioon, lasta tulee informoida häntä koskevissa asioissa ja toimenpiteissä ja lapsen mielipide niistä on selvitettävä. Lapsen osallisuuden tulee olla aina keskeinen lähtökohta lapsen kanssa tehtävässä työssä ja se tulee ottaa huomioon kai-kessa työskentelyssä. (Saastamoinen 2010, 65-66.)

Osallisuus tarkoittaa laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittymistä, kuulumista sekä siihen vai-kuttamista. Osallisuus sisältää oikeuden saada tietoa itseään koskevista asioista sekä

mahdollisuudesta vaikuttaa niihin ilmaisemalla oma mielipiteensä ja ajatuksensa. (Oranen 2008, 9.) Ensimmäinen tutkimuskysymys oli: ”Millaisia osallisuuden kokemuksia nuorilla on nykyisessä sijoituspaikassaan nuorisokodissa?” Tutkimuksessa nuorten kokemuksia kartoitettiin päivittäiseen toimintaan ja omaohjaajatyöskentelyyn, eli omiin asioihin ja sijoitukseen liittyen. Toinen tutkimuskysymys oli: ”Miten nuori voi vaikuttaa ja osallistua nuorisokodin päivittäisessä toiminnassa ja omaohjaajatyöskentelyssä?” Päivittäisessä toiminnassa korostuvat yhteisö, siinä toimiminen ja sen asioihin vaikuttaminen. Omaohjaajatyöskentelyn osalta osallisuudessa korostuu tiedon saanti omiin asioihin ja sijoitukseen liittyen, sekä vaikuttaminen omiin asioihin ja työskentelyyn omaohjaajan kanssa, joka hoitaa nuorisokodissa nuoren asioita.

Osallisuuden rakentuminen edellyttää, että yhteisö ottaa jäsenensä huomioon ja jäsenet tulevat itse aktiivisesti mukaan. Osallisuus konkretisoituu usein konkreettisesti toiminnassa, eli osallistumisessa. (Oranen 2008, 9.) Nuorilta haluttiinkin selvittää, millä tavalla he kokevat voivansa osallistua yhteisössä. Nuorilta kysyttiin osallistumisen muodoista ja mahdollisuuksista päivittäisessä toiminnassa. Nuorten kertomat osallistumisen muodot olivat samoja asioita, mitä nousi myös ohjaajien keskustelusta. Haastatteluissa ei noussut esiin tyytymättömyyttä liittyen osallistumismahdollisuuksien määrään tai muotoihin. Pääosin nuorten kertomat osallistumisen tavat ovat nuorisokodin rakenteisiin kuuluvia asioita, jotka luovat elämään säännöllisyyttä ja turvaa. Lisäksi nuoret kertoivat joskus tehtävän yhdessä, yksin tai ohjaajan kanssa asioita ennalta suunnittelematta. Nuorten puheista nousi erityisesti esiin yhteisöllinen ilta ja yhdessä tekemisen mielekkyys muiden yhteisön jäsenten kanssa. Ohjaajien keskusteluissa yhteisöllinen ilta on merkittävä osallisuuden ja osallistumisen paikka nuorelle, ja tärkeä yhteisöön kuulumisen tunteen kannalta. Nuorten puheista nousi myös esiin ajan viettämisen tärkeys luotettavan aikuisen kanssa.

Nuoret kokivat pääosin voivansa vaikuttaa hyvin nuoria koskeviin asioihin. Asioita, joihin ei voinut vaikuttaa, oli selvästi haastavampaa keksiä. Tällaisia asioita olivat säännöt, ohjaajien asiat sekä asiat, joihin ohjaajat eivät voi vaikuttaa, kuten pelien ikäraajat. Ohjaajien asioilla nuoret tarkoittivat työvuoroja sekä tiedonvälitystä ohjaajien välillä. Nuoret kertoivat sääntöjen olevan sellaisia, joihin ei voi vaikuttaa. Esiin nousi rakenteisiin kuuluvia asioita, kuten paluajat, ruokailuajat ja nukkumaanmenoajat. Osallisuuden kannalta olisi hyvä asia, että rakenteista ja säännöistä keskusteltaisiin nuorten kanssa ja heillä olisi myös vaikutusmahdollisuuksia niihin. Asian esiin nostaneet nuoret kuitenkin kokivat, että heillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa, joten tässä asiassa vaikuttaisi olevan kehitettävää. Osaan säännöistä oli nuorten mukaan mahdollista tehdä joskus poikkeuksia tilanteen mukaan ja nuorikohtaisesti. Ohjaajat puhuivat, että nuorisokodissa nuoria pyritään kohtelemaan yksilöinä, ja asioista keskustellaan. Vaikuttaisi siis siltä, että yksilönä kohtelu ja yksilökohtainen harkinta toteutuvat tässä asiassa.

Lastensuojelun käsikirjan mukaan lapsella tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi palaverissa käsiteltävien asioiden, osallistujien sekä asioiden käsittelytavan miettiminen yhdessä lapsen kanssa. Usein toimintatavat ovat näissä tilanteissa hyvin viranomaiskeskeisiä. (Lapsen osallisuus 2016.)

Nuoret olivat pääosin tyytyväisiä vaikuttamismahdollisuuksiinsa liittyen omaohjaajatyöskentelyyn. Omaan sijoitukseen liittyen suurimpana epäkohtana vaikuttamista ajatellen oli neuvotteluiden ajankohtien sopiminen, joihin nuorten mukaan heillä ei ollut mahdollista vaikuttaa. Tämä oli epäkohta, joka nousi määrällisesti useimman nuoren puheista esiin. Tämä on suhteessa pieni asia, mutta aiheuttaa kokemuksen siitä, että nuoren mielipiteellä ja aikatauluilla ei ole merkitystä. Nuori kokee tulevansa sivuutetuksi ajatellen vielä sitä, että kyseessä on nuoren oma neuvottelu. Neuvottelu oli muutenkin aihe, joka jakoi nuorten kokemuksia. Osa nuorista koki voivansa vaikuttaa neuvotteluissa käsiteltäviin asioihin ja osallistujiin. Yksi taas koki vaikutusmahdollisuudet olemattomina. Kaikki nuoret kokivat, että ovat saaneet äänensä kuuluviin neuvottelussa, jos ovat halunneet. Se, mitä vaikutusta tällä on ollut asioiden käsittelyn ja päätösten kannalta, ei noussut esiin. Yksi nuorista kertoi, että ei neuvotteluissa tavallisesti sano mitään, mutta ei kertonut syytä siihen, miksi ei halua osallistua. Osallistumattomuus ei edesauta kokemusta osallisuudesta.

Laihon (2013) pro gradu -tutkielmassa osallisuuden kokemukseen vaikutti se, miten nuori on voinut osallistua itseään koskevien päätösten tekemiseen, ja miten hän on voinut olla läsnä tällaisissa tilanteissa, kuten neuvotteluissa. Negatiivisiin kokemuksiin vaikutti muun muassa se, että nuoren mielipiteillä ei ollut todellista vaikutusta päätösten teossa, tai nuori oli ollut läsnä, mutta häntä ei ollut todella huomioitu. Jotta nuori koki olevansa osallinen, tuli hänet huomioida ja hänen tuntee itsensä merkitykselliseksi tilanteissa, joissa asioista keskusteltiin ja päätettiin. Myös Laihon tutkimuksessa toiset nuoret kokivat olevansa hyvin osallisia neuvotteluissa, ja osa ei. Nuoren oma osallistumisen taso neuvotteluissa voi vaikuttaa nuoren toivoman päätöksen tekemiseen, eli itse osallistumalla voi vaikuttaa osallisuuden kokemukseen. (Laiho 2013, 31-35.) Tässä opinnäytetyötutkimuksessa osallisuuden kokemuksiin neuvotteluiden osalta ei pureuduttu kovin syvällisesti, mutta voisi olettaa, että nuorten kokemusten taustalla on samoja tekijöitä, kuin mitä Laihon tutkimuksen nuorilla. Kokemus siitä, että ei ole voinut vaikuttaa neuvotteluissa, voi mahdollisesti syntyä myös siitä, että tehdyt päätökset eivät ole olleet sellaisia, joita nuori olisi itse toivonut.

Yksi nuori kertoi, että hänen kanssaan ei ole käyty läpi tulevaa neuvottelua ohjaajan toimesta. Pari nuorta kertoi käyneensä neuvottelua läpi ennen ja jälkeen neuvottelun. Kaksi nuorta kertoi saaneensa neuvottelussa apua ohjaajalta asioiden esille ottamiseen, jos nuori on näin halunnut. Tämä on tärkeä seikka osallisuutta ajatellen, jotta nuori saa tuotua mielipiteensä esiin. Tuen saaminen omien mielipiteiden ilmaisuun on muun muassa Shierin (2001) osallisuuden porrasmallissa sekä yhtenä osana osallisuuden osatekijöitä. Aikuisen tulisi tukea

lasta omien mielipiteiden ilmaisussa lapsen tarvitsemin keinoin, oli se sitten konkreettista tukea tai rohkaisua ja kannustamista (Lapsen osallisuus 2016).

Ohjaajien mukaan omaohjaajan tulisi käydä ennen neuvottelua läpi nuoren ajatuksia neuvotteluun liittyen. Itse neuvottelussa omaohjaaja nostaa esiin nuoren haluamia asioita, tai on muuten nuoren tukena ja äänenä tarvittaessa. Jälkikäteen nuoren kanssa tulisi palata neuvotteluun ja keskustella siitä. Nuorten neuvotteluihin liittyvistä kokemuksista päätellen osallisuus ei tämän osalta toteudu täysin tavoitteiden mukaisesti.

Nuorilla oli kokemus, että asioihin voi vaikuttaa, vaikka ei voisi aina vaikuttaa haluamallaan tavalla. Kokemus vaikuttamisesta syntyy mahdollisesti sen kautta, että nuoret kokevat tullessa kuulluksi ja pääsevät ilmaisemaan vapaasti mielipiteensä asioista. Nuoret kokivat pääosin, että heiltä kysytään asioista mielipiteitä ja niitä kuullaan, eli mielipiteillä on myös vaikutusta. Nuoret pääsivät osallistumaan päätöksentekoon. Osallisuuden rakentumisen porrasmallien mukaan osallisuus kasvaa päätöksentekomahdollisuuksien myötä. Mitä enemmän lapsi tai nuori on mukana tekemässä päätöksiä, sitä enemmän heidän voidaan nähdä olevan osallisena toiminnassa (Hotari ym. 2013, 151; Oranen 2008, 9). Laihon (2013, 61) tutkimuksessa nousi esiin se, että mielipiteitä kysytään, mutta se ei yksin riitä kokemukseen vaikuttamisesta, vaan nuorelle tulee myös syntyä tunne siitä, että mielipiteillä on ollut merkitystä päätöksiä tehtäessä. Kun tätä asiaa tarkastellaan Hartin osallisuuden tikapuumallin mukaan, osallisuuden nähdään toteutuvan neljännellä tasolla, jossa lasten mielipiteitä kuullaan ja kunnioitetaan. Aikuiset kuitenkin toimivat päätöksentekijöinä. Kivutessa portaita ylöspäin, lapsen mielipiteillä on enemmän vaikutusta, ja aikuinen jakaa valtaa enemmän määrin lapsen kanssa. Ylimmällä tasolla lapset ja aikuiset ovat tasavertaisia, jolloin ideointi, toiminnan aloittaminen ja päätökset tehdään yhdessä. (Eskel & Marttila 2013, 79-80.)

Kuulemisen ja vaikuttamisen kannalta haastatteluista nousi tärkeänä seikkana esiin se, että nuorten yhteisökokouksissa esiin tuomia asioita vietiin ohjaajien palaveriin käsiteltäväksi, jonka jälkeen asiat käytiin läpi uudelleen nuorten kanssa. Tästä syntyy kokemus, että mielipiteillä on merkitystä ja itsellä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Vaikuttamiskanavista tärkeimpänä nousi esiin yhteisökokous sekä asioiden esille tuominen omaohjaajalle. Yhteisökokous oli ohjaajien ajatuksissa yksi näkyvimmistä osallistumisen paikoista. Yhteisökokous nousi mahdollisesti juuri sen vuoksi esiin nuorten puheista, että sen itse tarkoituksena on antaa tilaisuus saada oma ääni kuuluviin, tehdään yhdessä päätöksiä ja päästä sitä kautta vaikuttamaan asioihin.

Yksi osallisuuden rakentumisen osa-alueista on lapsen oikeus riittävään oikeaan tietoon prosessista, tilanteesta, osallistuvista tahoista, omasta roolista sekä oikeuksista. Olennaista on antaa tieto niin, että lapsella on todella mahdollista ymmärtää se ja ottaa vastaan. (Lapsen osallisuus 2016.)

Kaikki nuoret olivat tyytyväisiä tiedonsaantiin omiin asioihin liittyen. Nuoret kokivat saavansa riittävästi tietoa sekä apua ohjaajilta omien asioiden hoitoon, ja että ohjaajat eivät jätä asioita kertomatta tarkoituksella. Muutama nuori puhui tässä yhteydessä vastuusta. Vastuuta omien asioiden hoidossa koettiin olevan sopivasti niiden nuorten mukaan, jotka asiasta puhuivat. Ohjaajien mukaan jokaiselle nuorelle pyritään antamaan vastuuta omien kykyjen mukaan ja asioita ei tehdä nuorten puolesta.

Aineistossa huomio kiinnittyi siihen, kuinka useampi nuorista antoi perusteluja sille, miksi jonkinlainen käytäntö tai sääntö on olemassa, ja miksi se on hyvä tai sitä pitäisi hänen mielestään kehittää. Esimerkiksi paluu- ja nukkumaanmenoajoista puhuessaan nuori perusteli, miksi on tärkeää mennä klo 22 arkisin nukkumaan, jotta jaksaa herätä kouluun. Toinen nuori perusteli samoin paluu-aikaa, vaikka olisi toivonut sen olevan myöhemmin. Tuli vaikutelma, että nuoret ymmärtävät, miksi sääntöjä on ja minkä vuoksi mikäkin sääntö tai toimintatapa on olemassa. Perusteluiden tärkeys nousi esiin useamman nuoren haastatteluissa. Jos perustelua ei ollut annettu, tuntui tämä epäoikeudenmukaiselta. Pääosin nuoret kertoivat saaneensa ja pyytäneensä perustelut asioihin ja päätöksiin. Yksi nuorista myös kuvasi yhdessä tehtävien kaupassa käyntien ja ruoanlaiton merkitystä oman tulevaisuuden ja itsenäistymisen kannalta tärkeänä. Kasvatuksellinen ajatus näiden käytänteiden taustalla on ohjaajien mukaan juuri se, miten nuori asiaa kuvasi. Edellä mainitut nuorten kokemukset kertovat todennäköisesti siitä, että ohjaajat käyvät nuorten kanssa keskustelua asioista, ja olemassa olevat säännöt ja käytänteet ovat nuorten mielestä järkeviä ja oikeudenmukaisia.

Kolmas tutkimuskysymys oli: ”Miten nuoret kehittäisivät nuorisokodin toimintaa, jotta osallisuus toteutuisi paremmin?” Nuorten esiin tuomat kehitettävät asiat olivat enimmäkseen pieniä asioita, jotka liittyivät nuorisokodin sääntöihin ja rakenteisiin, kuten paluuajat ja peliaikojen rajoittaminen. Nämä säännöt on tehty turvaamaan nuoren turvallisuutta, kasvua ja kehitystä. Voisi päätellä, että asiat ovat nuorisokodissa melko hyvin, koska suuria ja usean nuoren esiin tuomia epäkohtia tai kehitettäviä asioita ei noussut aineistosta esiin. Toisaalta, joitakin osallisuuden kannalta merkittäviä asioita nousi. Yksi nuorista toivoi tiedonvälitykseen tarkkuutta, jotta asiat eivät muutu ohjaajien ja muiden tahojen välisessä tiedonvaihdossa ja aiheuta ikäviä tilanteita. Eniten esiin noussut epäkohta oli neuvottelujen ajankohtien sopiminen vain aikuisten kesken kuulematta nuorta. Nuoret toivoivat heitä kuultavan aikojen sopimisessa ohjaajan tai sosiaalityöntekijän toimesta. Tämä vaikuttaisi asialta, joka olisi kohtuullinen, aiheellinen ja toteutettavissa oleva toive. Mielipiteen kysymättä jättäminen jättää nuoren ulkopuolelle päätöksen teosta ja antaa päinvastoin tunteen, että omilla mielipiteillä ja aikatauluilla ei ole merkitystä. Tämä ei tue osallisuutta.

Kaksi nuorista toivoi vapaaehtoisuutta osallistua yhteiseen tekemiseen ja kokivat, että osallistumiseen liittyy pakko. Nuoret kertoivat, että toiset ohjaajat sanovat, että yhteiseen tekemiseen on pakko osallistua, kun toiset sanovat osallistumisen olevan vapaaehtoista. Nuoret

kokivat osallistumiseen liittyvän painostamista ohjaajien toimesta. Lastensuojelun käsikirjan osallisuuden rakentumisen osatekijöiden mukaan lapsella tulisi olla aina mahdollisuus valita, osallistuuko hän vai ei, eli lapsella tulisi aina olla mahdollisuus olla myös osallistumatta (Lapsen osallisuus). Näiden nuorten kokemusten mukaan siis huomiota tulisi kiinnittää osallistumisen vapaaehtoisuuteen sekä ohjaajien yhtenäiseen linjaan asiassa. Leinosen (2017, 40) tutkimuksen tulosten mukaan osallistumiseen pakottaminen tai kiristäminen ei saanut nuorta osallistumaan, vaan lisäsi nuoren kokemaa uhmaa ja kapinaa, joka tämän tutkimuksen nuorten kohdalla kohdistui työntekijöihin. Vapaampi arki taas koettiin vaikuttavan positiivisesti omaan asenteeseen ja sitä myötä osallistumishalukkuuteen.

Toinen suurempi esiin noussut epäkohta oli yhden nuoren ehdotus sijaisten paremmasta pehdyttämisestä. Nuori kertoi esimerkkinä, että sijainen tulee nuoren huoneeseen kysymättä ensin lupaa siihen. Nuoren huone on hänen ainoa oma henkilökohtainen tilansa nuorisokodissa, ja nuoren kuvailema ohjaajan meneminen huoneeseen nuorelta kysymättä loukkaa nuoren yksityisyyttä ja tätä kautta oikeuksia. Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklan 16 mukaan lapsen yksityisyyteen ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti (Yleissopimus lapsen oikeuksista).

Yksi nuorista toivoi ohjaajilta ajoittain enemmän keskustelua ja nuoren kuuntelemista, ja näiden pohjalta päätöksen tekoa. Esimerkkinä nuori kertoi tilanteen, jossa nuori ei halua mennä kouluun. Nuori piti tärkeänä, että ohjaaja kannustaa, kuuntelee nuorta ja nuoren omaa kokemusta koulukuntoisuudesta sen sijaan, että käskisi vain nuorta lähtemään kouluun. Nuoren kuvailema ohjaajan lähestymistapa asiassa ei vaikuta nuorisokodin toimintakulttuurin mukaiselta toiminnalta, jossa keskustellaan, kohdellaan nuoria yksilöinä ja osallistetaan. Nuorelle ei tule kokemusta kuulluksi tulemisesta eikä osallisuudesta, vaan ohjaaja tekee päätöksen omiin oletuksiin pohjautuen. Nuori kertoi, että keskustelun ja nuoren kuuntelemisen kautta oma mieliala saattaisi muuttua positiivisemmaksi ja kouluun lähteminenkin onnistua.

Ohjaajien toiminnalla ja asenteella on ilmeisen suuri vaikutus siihen, miten osallisuuden on mahdollista toteutua. Jotta lapsen osallisuus voi toteutua, edellyttää se työntekijältä, että tällä on valmiudet tehdä yhteistyötä lapsen kanssa, kuuntelee sekä ottaa huomioon lapsen mielipiteet (Lapsen osallisuus 2016). Myös Jokela (2013) puhuu pro gradu -tutkielmassaan siitä, kuinka hyvät käytännöt ja rakenteet tukevat osallisuutta ja luovat sille mahdollisuuksia, mutta ne yksinään eivät takaa lapsen kokemusta osallisuudesta. Osallisuus todentuu arjen vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, ja tarvitaan kohtaamista, kuuntelemista ja aitoa läsnäoloa (Jokela 2013, 46).

Ohjaajat puhuivat nuorisokodin keskusteleavasta ilmapiiristä ja nuorten kunnioittamisesta yksilöinä. Vastauksista päätellen tämä näyttäisi toteutuvan hyvin. Tähän viittaa nuorten tyytyväisyys pääosin siihen, miten asiat ovat, ja nuoret kokevat viihtyvänsä nuorisokodissa. Hyvä

ilmapiiri vaikuttaa siihen, että nuorten ja ohjaajien välillä ei ole vastakkainasettelua. Yksi nuorista kuvasikin, että nuoret ja ohjaajat ovat ”samalla viivalla”. Tämä kertoo siitä, että ohjaajat antavat nuorille mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua, jolloin osallisuuden kokemuksen on ylipäätään mahdollista syntyä. Hotari ym. (2013, 154) puhuvat Thomasin tunnistamista aikuisten lähestymistavoista osallisuuteen ja osallistumiseen. Näistä yksi oli arvosidonnainen lähestymistapa, jossa lapsen osallisuus nähdään lapsen oikeutena, ja osallisuuden nähdään johtavan parempiin lopputuloksiin, päätöksiin ja käytäntöihin. Tämän tutkimuksen tuloksista päätellen tämä edellä mainittu lähestymistapa vaikuttaisi kuvastavan hyvin tutkimuksen nuorisokodin ohjaajien tapaa ajatella ja tehdä työtä.

7 Pohdinta

Lastensuojelun sijaishuollossa tehtävänä on tarjota turvallinen ja tarpeet täyttävä yhteisö ja kokemus osallisuudesta elämän perusyhteisössä. Jos lapsen omalla kodilla ja perheellä on mahdollisuus kehittyä tällaiseksi yhteisöksi, pyritään lastensuojelun avohuollon palveluiden avulla tukemaan vanhempia turvaamaan lapsen turvallisuus ja voimavarat, ja sitä kautta osallisuuden perusedellytykset perheessä. (Nivala 2010, 23-24.) Nuoren selviytymisen kannalta on tärkeää, että nuori voi hyvin ja hänellä on tunne elämän hallittavuudesta ja turvallisuudesta. Tärkeää on tunne kuulumisesta yhteisöön, jossa elää. Tätä kautta syntyy kokemus siitä, että voi vaikuttaa omaan elämäänsä. (Lämsä 1999, 49; Helminen 2005, 16.) Osallisuuden tunteeeseen liittyy tunne siitä, että tulee toimeen sekä pärjää omana itsenään ja uskoo omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa ympäristön asioihin, erityisesti omassa yhteisössään ja myöhemmin yhteiskunnassa (Nivala 2010, 22-21).

Sijaishuoltoa toteuttavalla paikalla, kuten nuorisokodilla, voi siis olla hyvin tärkeä merkitys nuoren selviytymisen kannalta tulevaisuudessa. Tunne osallisuudesta nuorisokodin yhteisössä ja vaikuttamismahdollisuuksista omiin ja yhteisön asioihin luovat uskoa itseensä ja omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa, niin omassa elämässä, yhteisössä kuin myös yhteiskunnallisella tasolla. Kuten aiemmin on todettu, osallisuudella ehkäistään nuorten syrjäytymistä, johon kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla on tutkimuksen valossa suurempi riski muihin ikäisiin verrattuna. Osallisuudella on siis nuoren oman elämän lisäksi vaikutusta myös yhteiskunnallisella tasolla.

Lapsen osallisuudessa on kyse konkreettisen osallistumisen lisäksi laajemmasta kokonaisuudesta, joka on lapsen oma tunnepohjainen kokemus siitä, että hän on mukana ja voi itse vaikuttaa asioihin omassa elämässään. (Toivonen & Pollari 2018, 76.) Tässä tutkimuksessa kartoitettiin nuorisokodin nuorten omia kokemuksia osallisuudesta nuorisokodissa, niin yhteisön käytänteisiin kuin omiin asioihin ja sijoitukseen liittyen. Tutkimustulosten mukaan osallisuus nuorisokodissa on mahdollistettu hyvin ja nuoret kokivat olevansa pääosin osallisia sekä yhteisössä että omissa asioissaan. Tuloksista voisi päätellä, että asiat osallisuuden osalta ovat nuorisokodissa hyvin. Suuria epäkohtia ei noussut esiin. Nuorten esiin tuomat kehittämiskohteet olivat pääosin pieniä asioita. Nuorten ja nuorisokodin ohjaajien näkemykset osallisuuteen

liittyen olivat myös pääosin hyvin linjassa toistensa kanssa. Tulokset olivat kaiken kaikkiaan positiiviset, vaikka parannettavaakin on.

Osallisuuden mahdollistaminen nuorisokodissa on aikuisen käsissä. Tässä nuorisokodissa nämä aikuiset ovat ohjaajat ja esimies. Rakenteiden ja käytänteiden tulee olla osallisuutta tukevia. Lisäksi tarvitaan aikuisilta vuorovaikutustaitoja sekä osallistavaa asennetta, joista nuorisokodin ohjaajat myös puhuivat. Nuorelle tulisi tarjota mahdollisuus osallistua, kuulla häntä ja antaa mahdollisuus vaikuttaa omiin ja yhteisön asioihin.

On syytä pohtia myös saatujen tulosten luotettavuutta ja eettisyyttä. Pohdin erityisesti haastattelukysymysten vaikutusta saatuihin vastauksiin. Aiheet osoittautuivat osalle nuorista haastaviksi ymmärtää siitä huolimatta, että osallisuutta käytiin läpi ennen haastattelujen aloittamista. Nuorille tuli jonkin verran avata kysymyksiä ja käsitteitä. Oli havaittavissa, että nuoremmille haastateltaville ymmärtäminen oli haastavampaa, joka oli odotettavissa ja ymmärrettävää. Tämän olisi voinut huomioda paremmin haastattelukysymyksissä. Kysymysten asetelun olisi voinut tehdä helpommin ymmärrettäväksi. Nyt osa kysymyksistä jäi mahdollisesti liian abstrakteiksi. Esimerkiksi kaikki nuoret eivät hahmottaneet kysymystä liittyen osallistumismahdollisuuksiin päivittäisessä toiminnassa. Mietin myös sitä, oliko nuorten vastauksiin vaikutusta tutkijan kaksoisroolilla. Haastattelija oli nuorille tuttu ohjaaja, joten on mahdollista, että tällä on ollut vaikutusta annettuihin vastauksiin sekä siihen, mitä nuori on haastatteluissa halunnut kertoa. Tätä pohdin, koska nuoret eivät nostaneet suurempia epäkohtia tai kehittämiskohtia esiin. Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää. Täytyy myös huomioda, että nuorten kokemukset ovat yksilöllisiä ja kokemusten taustalla voi olla paljon muita vaikuttavia tekijöitä, jotka eivät haastatteluissa tulleet ilmi.

Tutkijan kaksoisrooli tuli huomioda ja pitää mielessä koko ajan läpi tutkimuksen. Nuoret ja nuorisokoti olivat tutkijalle tuttuja, mutta tämän ei luonnollisesti saanut antaa vaikuttaa millään tavalla tutkimuksen tekoon. Haastavaa tämä oli analyysivaiheessa. Nuoret tuntiessa tiesi asioita, joita nuoret eivät tuoneet haastatteluissa esiin, mutta jotka todennäköisesti olivat joidenkin heidän kertomiensa kokemusten taustalla.

Esittelen tutkimuksen tulokset nuorisokodin ohjaajille ja johtajalle työryhmän kokouksessa. Tuloksista keskustellaan yhdessä, ja toimintaa ja käytänteitä arvioidaan tulosten pohjalta. Tarkoituksena on pohtia yhdessä kehittämistarpeita sekä mieltä, miten niitä kehitetään ja toteutetaan. Nuorten osallisuuden kokemuksia kyseisessä nuorisokodissa voisi tutkia uudelleen tulevaisuudessa, kun kehittämistyötä on tehty. Tämä olisi hyvä asia myös ajatellen sitä, että nuorisokodissa nuoret vaihtuvat aika ajoin. Tämän tutkimuksen tulokset kertovat vain tutkimuskohdetekohetkellä nuorisokodissa asuneiden nuorten kokemuksista osallisuudesta.

Lähteet

Painetut

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Viken, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lasten-suojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 197-208.

Aula, M. K. 2007. Lasten osallistuminen vaatii aikuisten muuttumista. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 23.

Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 162. Helsinki: Stakes.

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Jyväskylä: PS-kustannus, 75-96.

Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoa ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö; Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 21-44.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkinen, A. 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa - palveluiden ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämishojelman raportti. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvityksiä 1/2007.

Heino, T., Eronen, T., Kataja, K., Kestilä, L., Känkänen, P., Paananen, R., Pösö, T. & Rainio A. P. Suojassa, syrjässä, selvinneenä - huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Reivinen, J. (toim.) & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 50-68.

Helminen, J. 2005. Nuoruuden huuma ja psykososiaalinen työ nuorten kanssa. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Kiintopisteitä nuoruusaikaan; Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 13-33.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu; Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Helsinki: Tammi.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lasten-suojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 149-164.

Jokela, R. 2013. Kuullaan, mutta kuunneellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. painos. Helsinki: Edita.

Kainulainen, S., Paananen, R., Surakka, A. & ja Saari, J. 2016. Nuorten huono-osaisuus - pysyvää vai ehkäistävissä? Teoksessa Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. & Vuokila-Oikkonen, P.

(toim.) Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena - Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 67-84.

Kallio, K. P., Stenvall, E., Bäcklund, P. & Häkli, J. 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Reivinen, J. (toim.) & Vähäkylä, L. (tom.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 69-87.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä; Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kiilakoski, T. 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8-23.

Kouvonen, P. 2011. Lasten osallistuminen ammatillisten perhekotien sääntelykäytäntönä. Teoksessa Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Jyväskylä: Bookwell, 205-241.

Laiho, J. 2013. Nuorten kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kiireellisen sijoituksen aikana. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere.

Lappalainen, K. 1999. Yläasteelta eteenpäin, Oppilaiden erityisen tuen tarve siirtymävaiheessa peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Teoksessa Kuorelahti, V. & Viitanen, R. (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisosaian neuvottelukunta, 99-107.

Leinonen, P. 2017. Nuorten kokemuksia osallisuudesta ja suunnitelmallisesta sosiaalityöstä sijaishuollon aikana. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Lähteenmaa, J. & Näre, S. 1998. Nuorten vertaisryhmät. Teoksessa Rissanen, A. (toim.) Kartalla, Rippikoulutyön käsikirja. Helsinki: Lasten keskus.

Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 165-175.

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn & kuulun; Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus, 13-23.

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rautanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 25-42.

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tansakanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print, 18-25.

Nurmi, J-E. 1998. Nuoruusiän kehitys, Etsintää ja haasteita. Teoksessa Rissanen, A. (toim.) Kartalla, Rippikoulun käsikirja. Helsinki: Lasten keskus.

Nurmi, K. 2015. Lasten osallisuus lastensuojelussa työntekijöiden jäsentämänä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Pajulampi, H. 2013. Lapsen oikeus osallistua. Teoksessa Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L. (toim.) Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 89-212.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa -Käsikirja arjen toiminnasta. Helsinki: Edita Publishing.

Sauramäki, S. 2015. Lapsen osallisuus sijaishuollossa - lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lapsen vuorovaikutustilanteessa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere.

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision-Making and Child Participation. Bristol: The Policy Press.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tansakanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print, 6-17.

Toivonen, V. & Pollari, K. 2018. Lapsen haastattelu - osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 73-89.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vehviläinen, J. 2006. Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt. Helsinki: Opetushallitus.

Välimäki, S. 2009. "Oot sä mun sossu?" Pohdintoja nuorten kohtaamisesta ja nuorten antamasta palautteesta. Teoksessa Heinonen, H. & Metsälä, J. (toim.) Lastensuojelua kehittämässä, kokemuksia pääkaupunkiseudulta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 19, 91-114.

Sähköiset

Gretschel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä; nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Viitattu 5.1.2018. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13503/9513912868.pdf?sequence=1>

Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma 2016. Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 144. Viitattu 29.1.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/170035/Tutkimuksia144.pdf?sequence=4>

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Viitattu 22.2.2018. <http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf>

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 31.1.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1

Häkli, J., Kallio, K. & Korkiamäki, R. (toim.). 2015. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 90. Viitattu 6.2.2018. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

Kalliola oy. Kalliolan Settlementti. Viitattu 6.8.2018. <https://www.kalliola.fi/kalliolaoy/>

Kestilä, L., Heino, T. & Solantaus, T. 2011. Nuorten syrjäytyminen - epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen. Artikkele Haaste 1/2011. Viitattu 30.1.2018. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/nuortensyrjaytyminen-epasuotuisiapolkujaikuisuuteen.html>

Lapsen osallisuus. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 23.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus#otsikko2>

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma: hankesuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 19.1.2018. http://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja%20perhepalveluiden%20muutosohjelma.pdf

Lastenkoti, nuorisokoti. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 1.3.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 20.1.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun Keskusliitto. 2017. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi: kyselyraportti lapsen oikeuksista, toimintaympäristöstä ja osallisuudesta 2017. Viitattu 19.1.2018. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lasten-LOS-kysely-2017-raportti.pdf>

Lämsä, A-L. 1999. Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa Kuorelahti, V. & Viitanen, R. (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Nuoran julkaisu 14. Nuorisosiain neuvottelukunta, MLL. Viitattu 19.1.2018. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/13holtittomasta_hallittuun.pdf

Myrskylä, P. 2012. Hukassa -Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn analyysi. Viitattu 5.1.2018. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Opetushallitus. Opetussuunnitelman ydinasiat. Viitattu 12.8.2018. https://www.oph.fi/kouluus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako/perusopetus_nyt

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. 2012. Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Artikkele Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012):3. Viitattu 30.1.2018. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102895/palola.pdf?sequence=1>

Perustuslaki 731/1999. Viitattu 20.1.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Pesäpuu ry. 2016. Viitattu 23.1.2018. http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/materiaalit/pesapuun_tuote_esite.pdf

Shier, H. 2001, Pathways to Participation, Julkaisussa: Children and Society vol. 15, 107-117, IsoBritannia. tarvitaanko tätä? https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 20.1.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008-2011; Hankeavustusopas. 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 28.1.2018. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73317/URN%3ANBN%3Afi-fe201504226647.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2012-2015; Loppuraportti. 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 28.1.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74927/Rap%20ja%20mui_2016_8_PDF__.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tietoa Kalliolasta. Kalliolan Setlementti. Viitattu 6.8.2018. <https://www.kalliola.fi/tietoa-kalliolasta/>

Tilastoraportti 17/2018. Lastensuojelu 2017. THL. Viitattu 12.8.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Ulkoministeriö. Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989). Viitattu 14.1.2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=68142>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. Viitattu 19.1.2018. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Yleissopimus lapsen oikeuksista. Unicef. Viitattu 29.11.2017. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Kuviot

Kuvio 1: Osallisuuden tikapuut (mukaillen Hart 1992; Eskel & Marttila 2013, 80.)	12
Kuvio 2: Osallisuuden portaat (mukaillen Shier 2001; Oranen 2008, 10.)	13

Liitteet

Liite 1: Saatekirje ja suostumus tutkimukseen osallistumiseksi	59
Liite 2: Teemahaastattelurunko	60
Liite 3: Mind map -kuva osallisuuden rakentumisen osatekijöistä	61

Liite 1: Saatekirje ja suostumus tutkimukseen osallistumiseksi

Hei!

Viimeistelen työni ohessa opintojani Laurea-ammattikorkeakoulussa, ja teen opinnäytetyönäni tutkimuksen ----- nuorisokotiin. Tutkimuksen tekemiseen on saatu lupa ----- nuorisokodilta sekä ----- kaupungilta. Opinnäytetyön aiheena on tutkia, millaisia kokemuksia nuorilla on osallisuudesta ----- päivittäisessä toiminnassa ja omaohjaajatyöskentelyssä. Nuorten osallisuutta pidetään ----- tärkeänä, ja sen edistämiseen kiinnitetään huomiota. Jotta tiedetään, miten tässä on onnistuttu, on tärkeää kuulla nuorten kokemuksia ja ajatuksia. Nuorilta halutaan kuulla myös kehittämisideoita toiminnan ja käytänteiden parantamiseksi. Tämän tutkimuksen tuloksia tullaan käyttämään ----- toiminnan ja käytänteiden arvioimiseen ja kehittämiseen.

Nuorten kokemukset kerään haastattelemalla ----- asuvia nuoria ----- 2018 loppuun mennessä. Tarkoituksena on haastatella kaikki tällä hetkellä ----- asuvat nuoret edellyttäen, että nuori itse haluaa osallistua, ja nuoren huoltaja antaa osallistumiseen suostumuksensa. Haastattelut järjestetään yksilöhaastatteluina, jotka ovat luottamuksellisia. Haastattelut äänitetään nauhurilla, jonka jälkeen aineisto muutetaan tekstimuotoon niin, että yksittäisiä henkilöitä ei tunnista. Aineistoa käytetään vain opinnäytetyötarkoitukseen. Aineistoa säilytetään niin, että ulkopuoliset eivät pääse siihen käsiksi. Haastattelujen äänitteet ja tekstitiedostot poistetaan ja paperit tuhotaan silppurissa analysoinnin jälkeen. Tulokset raportoidaan niin, että yksittäistä nuorta ei voi tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Valmis opinnäytetyö julkaistaan sähköisessä muodossa ammattikorkeakoulujen verkkokirjastossa Theseuksessa. Julkaisujankohdasta tiedotetaan osallistujille.

Tämän lomakkeen allekirjoittamalla annatte suostumuksenne tutkimukseen osallistumiseen, eli haastatteluun, sen äänittämiseen ja aineiston käyttämiseen kyseisessä opinnäytetyössä. Osallistuminen on vapaaehtoista. Kieltäytyminen tai osallistuminen ei vaikuta nuorisokodista saatavaan hoitoon ja tukeen millään tavalla. Tutkimuksesta voi jättäytyä pois missä vaiheessa tahansa, ja syytä tähän ei tarvitse kertoa kenellekään.

Aika ja paikka

Nuoren allekirjoitus ja nimenselvennys

Aika ja paikka

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Jos kaipaatte lisätietoja tutkimukseen liittyen, otathan minuun yhteyttä.

Ystävällisin terveisin,

Tuuli Alatalo

----- (sähköpostiosoite)

Liite 2: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO**1. Taustatiedot**

- Ikä
- Sijoituksen pituus

2. Osallisuuden kokemukset nuorisokodin päivittäisessä toiminnassa

- Millä tavalla sinä voit osallistua nuorisokodin päivittäisessä arjessa?
- Mihin asioihin koet voivasi vaikuttaa?
- Mihin asioihin et voi vaikuttaa?
- Missä asioissa nuorilta kysytään mielipiteitä?
- Millaisia kokemuksia sinulla on mielipiteidesi huomioon ottamisesta?
- Millaisia kokemuksia sinulla on yhteisökokouksista?

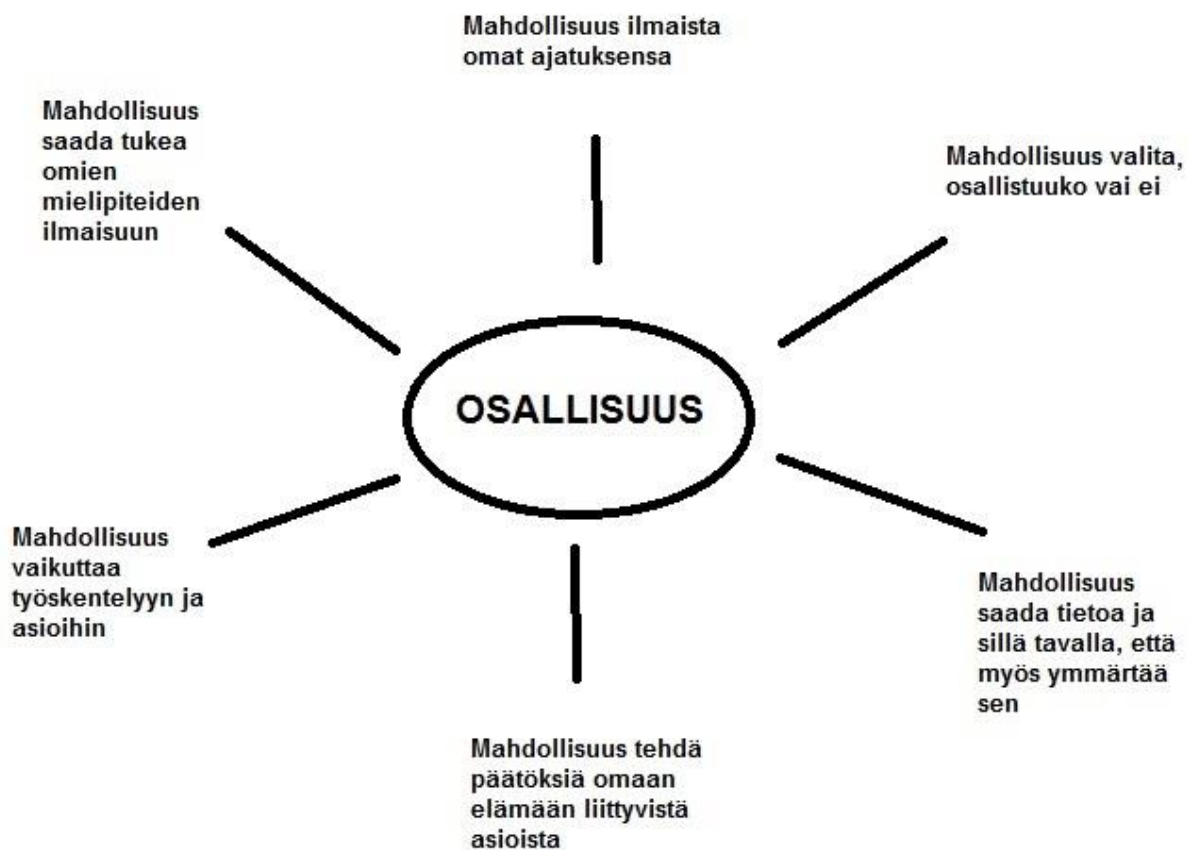
3. Osallisuuden kokemukset liittyen omaohjaajien kanssa työskentelyyn

- Millä tavalla sinä voit vaikuttaa omaohjaajan kanssa työskentelyyn (omaohjaaja-ajat, niiden sisältö ja paikka jne.)?
- Millä tavalla sinä voit vaikuttaa neuvotteluihin ja tapaamisiin (osallistujat, käsiteltävät asiat, päätöksenteko jne.)?
- Millaisista asioista saat riittävästi tietoa omaohjaajalta asioihisi liittyen?
- Millaisista asioista et saa riittävästi tietoa omaohjaajalta asioihisi liittyen?

4. Kehittämiskohteet ja ideat

- Mitkä asiat toimivat sinun mielestäsi hyvin?
- Mihin asioihin haluaisit voida vaikuttaa enemmän?
- Mihin asioihin toivoisit muutosta päivittäisessä toiminnassa ja millaista?
- Mihin asioihin toivoisit muutosta omaohjaajatyöskentelyssä ja millaista?

Liite 3: Mind map -kuva osallisuuden rakentumisen osatekijöistä

Lähde: Lastensuojelun käsikirja; osallisuuden rakentumisen osatekijät mukailtuna